

SOKOLOVSKO

Č. 1
2018

Falkenau a. d. Eger. Schillerstraße.

Barevná pohlednice tehdejší sokolovské Schillestrasse s budovou synagogy. (viz článek na str. 21)

Pohled na chodovský park s pomníkem válkám 19. st. počátkem 20. století. (viz článek na str. 2)

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Obsah:

Stopy zapomenutých válek (Vladimír Bružeňák)	2
Vzpomínka na Rosenbaumovy (Helena Kavková)	12
Zapomenutý kraslický generál (Jiří Klůc)	16
Synagoga v Sokolově (Jan Rund).....	21
Rok 1945 na železniční stanici Falknov nad Ohří (Rudolf Tyller).....	25
Kdo byl sv.Vavřinec? (Pavel Vaculík).....	30
Sokolovsko v době poděbradské (Jan Boukal)	33
Zvony v loketském chrámu svatého Václava (Miloš Bělohávek)	34
Pískovna Erika jako ráj oboživelníků (Petr Krása)	37
O osudu dívky z Hornického domu (Jan Rund).....	40

Slovo redakce

Čištění řeky Ohře

Před dvěma lety jsem na tomto místě psal o pokusech zorganizovat v Karlovarském kraji společné čištění řeky Ohře. S tím úplně prvním ročníkem jsme byli spokojeni. Ověřili jsme si, že je o akci zájem, a získali spoustu nových zkušeností. Ale hned další ročník byl rozpačitý. Jako bychom klepali na zavřené dveře a i přes krásné počasí, které naopak neprálo tomu prvnímu ročníku, přišlo méně lidí. Letošní čištění, které se uskutečnilo 7. dubna, otevřelo dveře dokořán. Hlásili se další a další lidé, a tak jsme mohli obsadit skoro celou řeku. Můžeme přistoupit k dalšímu kroku našeho dlouhodobého plánu, a to je začít rozvíjet i další možnosti této bohubilé akce. V čištění řeky nevidíme totiž „jen“ hory z řeky odstraněného svinstva. Mě osobně láká její mnohostranný potenciál. Vedle ekologického aspektu je to např. efekt vzdělávání. I ti největší škarohlídi, když s námi stráví ten sobotní den, již nikdy nevyhodí v přírodě ani papírek, na to dám krk. Akce působí na vytváření pozitivního vztahu nás obyvatel ke svému domovu. V kraji, kde se ještě dnes používá často slovo „náplava“ proto, abychom vykreslili, jak málo si svého regionu vážíme, je to další velké plus. Je statisticky dokázáno, že 50% českého obyvatelstva Sokolov řadí do severočeské mostecké pánev. Můžeme nenásilně upozornit, že Sokolov není jen jakési ponuré území, jak si mnozí naši spoluobčané stále myslí, ale především nadšení lidé a také (krom jiného) krásná řeka, obě důstojným partnerem nedalekých světově proslulých lázní. Mohl bych pokračovat navazováním přátelství, poznáváním krás pobřežní přírody nebo adrenalinovými zážitky při setkání s rodinou divočáků. Přeji vám, abyste to příští rok zažili s námi.

M. Makovička

Titulní strana: Dnešní podoba pomníku na přebuzském hřbitově. (viz článek str. 2)

SOKOLOVSKO Časopis obyvatel a přátel Sokolovska
Ročník 8, číslo. 1 / 2018
Vydává: MAS Sokolovsko, o.p.s.
Editor: Ing. Miroslav Makovička
Redakce: v.bruzenak@seznam.cz
Údaje o distribuci: <http://mas-sokolovsko.eu>

Výkonný redaktor: PhDr. Vladimír Bružeňák
Redakční rada: Ing. Miroslav Makovička,
 PhDr. Vladimír Bružeňák, Ing. Petr Krása,
 Ing. Michael Rund
Registrační číslo: MK ČR. 19466
 Za obsah příspěvků zodpovídají autoři.

Stopy zapomenutých válek

Pomníky válkám 19. století na Sokolovsku

V letošním roce si připomínáme 100 let od ukončení 1. světové války. Války, která nové století zalila krví a navždy poznamenala dějiny moderní Evropy a světa. Při této příležitosti vyjde kniha kolektivu autorů, včetně autora těchto řádek, jež bude mapovat pomníky obětem tohoto válečného konfliktu na celém území dnešního Karlovarského kraje. Jen na Sokolovsku vzniklo po roce 1918 takových pomníků na 90. Některé z nich jsou stále součástí mnoha obcí a měst, další však zanikly, často spolu s lidskými sídly, ve kterých stály. Kniha připomene všechny, ať se již zachovaly, či nikoliv.

Tyto pomníky však nebyly prvními upomínkovými monumenty na válečné běsnění, které v oblasti vznikly. Vzhledem k tomu, že habsburská monarchie vedla v 19. století několik válek, kterých se účastnili i vojáci z dnešního Sokolovska a z nichž někteří v těchto válkách padli, vznikly koncem 19. a na počátku 20. století v několika obcích a městech našeho regionu pomníky, které padlé v těchto válkách a války samotné připomínaly.

První válka, již měly pomníky na Sokolovsku připomínat, byla válka z revolučních let 1848–1849. Jednalo se o válku mezi Rakouskem a Sardinii v oblasti severní Itálie. Tyto oblasti mělo ve svém držení dle závěrů Vídeňského kongresu právě Rakousko, konkrétně se jednalo o Lombardii a Benátsko, což se však značně nelíbilo jak vzrůstajícímu hnutí za sjednocení Itálie (risorgimento), tak Sardinii, která toto hnutí podporovala. Díky vojskům maršála Radeckého však Rakousko v bitvách u Vicenzy, Custozy a Novarry Sardince a italské povstalce porazilo a prozatím vládu nad severem Itálie udrželo. Se stejným soupeřem podporovaným Francií se Rakušané střetli o deset let později, roku 1859. V této válce, známé především bitvou u Solferina a založením Červeného kříže, již habsburská monarchie prohrála a ztratila Lombardii, která byla přičleněna k Sardinii, respektive k novému Italskému království, jež vzniklo o dva roky později.

V roce 1864 se rakouská monarchie spojila s Pruskem a společně válčili proti malému Dánsku. Válku obě velmoci vyhrály a rozdělily si území Šlesvicka a Holštýnska, Rakousko dostalo do správy Holštýnsko. O dva roky později se však Prusko i Rakousko dostalo do vzájemného válečného konfliktu, a to především o nadvládu nad Německým spolkem. Válka z roku 1866 je známá zejména jako válka prusko-rakouská, ve které Rakousko prohrálo, a to především díky katastrofě u Hradce Králové. Méně známou skutečností je, že válka se odehrávala i na jižní frontě, tedy opět proti Itálii, která byla spojencem Pruska. Italové sice tuto válku prohráli, ale protože byli spojencem vítězné strany, tedy Pruska, ocitli se na straně vítězů a bylo jim přičleněno Benátsko.

Posledním válečným konfliktem 19. století, ve kterém muži ze Sokolovska bojovali a umírali za svého císaře, byla okupace Bosny a Hercegoviny z roku 1878. Ta měla dle Berlínského kongresu připadnout do správy právě Rakousku, tamní Srbové, muslimové či některé jednotky ustupujících osmanských Turků zahájily proti postupujícím rakouským vojskům odpor a na mnoha místech šlo o otevřenou válku.

Chodov

Chodovský pomník obětem všech výše zmíněných válek byl odhalen 25. září 1898 u příležitosti 50. výročí nástupu císaře Františka Josefa I. na trůn. Byl umístěn v parku u evangelického kostela, který však vznikl až o tři roky později. Zřízení pomníku bylo zapláceno městem Chodov, dále obcemi Mírová, Božičany, Chranišov, Podhoří, Vintřív a Vřesová a spolky „Vlastenecký válečný sbor arcivévodoty Otty“ (Patriotisches Kriegerkorps Erzherzog Otto) a „Vojenský spolek veteránů svobodného pána z Weberu“ (Militär-Veteranen-Verein Freiherr von Weber). Město Chodov přispělo částkou 2 000 zlatých, odpovídajícími sumami přispěli také zmíněné obce a spolky.

Pomník má tvar strohého vysokého obelisku z leštěné žuly, jenž byl zakončený plastikou dvouhlavé rakouské orlice sedící na kouli. Uprostřed čelní strany obelisku byl umístěn kruhový portrét císaře s dnes neznámou dedikací věnovanou jemu a nápis: „Zur Erinnerung an die in den Feldzugsjahren 1848, 1849, 1859, 1864, 1866 und während der Occupation in Bosnien und Herzegowin 1878 gefallenen Kameraden. Stadtgemeinde Chodau, Ortsgemeinden Granesau, Hunschgrün, Poschetzau, Münchhof, Wintersgrün, Doglasgrün.“ (Na paměť padlých kamarádů z polních tažení 1848, 1849, 1859, 1864, 1866 a během okupace Bosny a Hercegoviny 1878. Městský úřad Chodov, Obecní úřady Chranišov, Podhoří, Božičany, Mírová, Vintířov, Vřesová). Na zadní straně pak byla vytesána jména padlých ve válkách:

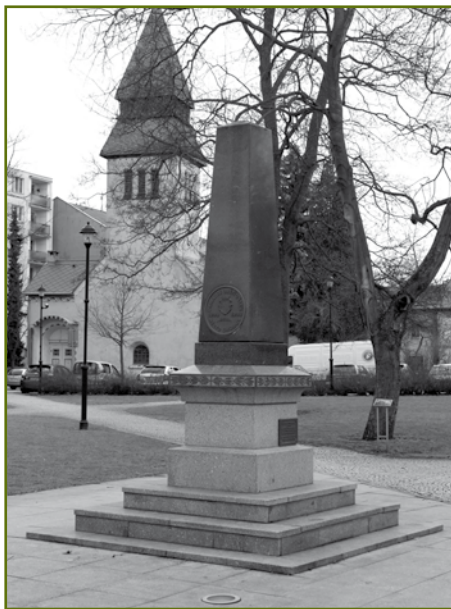
Josef Lorenz, Doglasgrün (Vřesová), padl v Itálii 1848
Wenzel Sättler, Doglasgrün (Vřesová), padl u Hradce Králové 1866
Josef Schürer, Doglasgrün (Vřesová), padl u Hradce Králové 1866
Wenzel Schneider, Doglasgrün (Vřesová), padl u Hradce Králové 1866
Anton Schindler, Chodov, padl u Hradce Králové 1866

Celý pomník byl obehán kamennými sloupky s řetězem. V roce 1924 došlo k sejmutí plastiky orlice a portrétu císaře a zřejmě hned po konci války v roce 1945 byl celý pomník zničen, respektive snesen obelisk a na prázdný sokl byla později umístěna busta V. I. Lenina.

Stržený pomník byl zakopán na zahradě evangelického kostela, kde byl v roce 1997 náhodou objeven jeho vrcholový jehlan. Další kusy byly vyzdvíženy 10. března 1998 a následně došlo k iniciativě obnovy celého monumetu. Z původního pomníku byly využity tři části, další byly zhotoveny nově. Pomník byl i výrazně zmenšen, je bez orlice a s novým nápisem v kruhové nice, konkrétně: „Památce obětem válek 1898–1998 město Chodov.“

*Původní podoba pomníku v Chodově.
(sbírka M. Bělohávek)*

Chodovský pomník v současnosti. (foto V. Bružeňák)

Horní Slavkov

Pomník obětem rakouských válek byl v centru Horního Slavkova odhalen 13. srpna 1893 spolkem místních ostrostřelců, který sbírkou vybral částku celkem 500 zlatých. Jeho tvůrcem je chebský sochař Karl Wilfert, jenž jako například v případě Kraslic navrhl pomník ve tvaru žulového obelisku zakončeného císařskou orlicí sedící na kouli. Uprostřed obelisku byl umístěn kruhový portrét císaře Františka Josefa I. a na čtyřhranném soklu pak z jedné strany nápis: „Dem Andenken der auf den Felde der Ehre Gefallenen, gewidmet vom k. k. Schützencorps im Vereine mit dem Mil. Veteranenvereine und dem Kriegercorps am 13. August 1893.“ (Na paměť padlým na poli cti, věnováno císařsko-královským spolkem ostrostřelců společně se spolkem válečných veteránů a bojovníků 13. srpna 1893). Na dalších stranách jsou jména padlých ve třech válkách:

1848 Karl Kempf, Bernard Schmieger, Josef Gareis, Anton Haberditzl, Josef Schulz

1859 Josef Langhammer

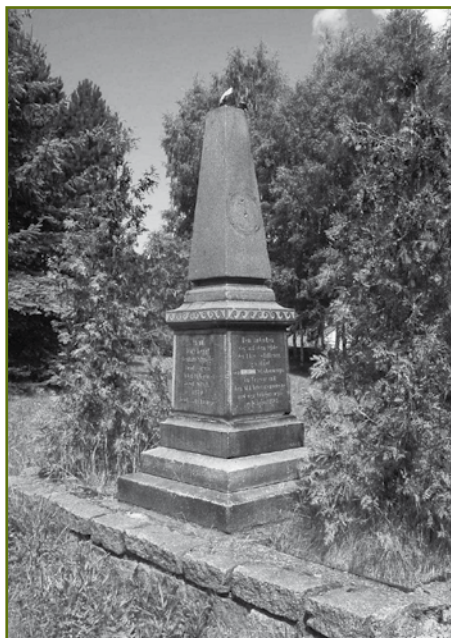
1866 Josef Enders, Josef Dorfl, Josef Rossmesl, Johann Schmatz, Josef Bayer,

Anton Dietrich, Dominik Beck, Josef Kirchner, Franz Eckl

V roce 1918 byla plastika orlice uražena (údajně se stala terčem československých vojáků), vymazána písmena k. k. (císařsko-královský) a pomník obestavěn prkny, a to až do roku 1936. Po připojení města k německé Říši byl pomník obnoven, po roce 1945 opět poškozen. Dnes stojí na jiném místě, než byl původně postaven, a sice od roku 1999 v malém parčíku před budovou školy.

Pomník v Horním Slavkově na původním místě a v původní podobě. (NPÚ GnŘ, foto Stöbrich)

Hornoslavkovský pomník dnes. (foto V. Bružeňák)

Kraslice

Pomník obětem válek 19. století z Kraslicka byl postaven v místě dnešní prázdné plochy u křižovatky na Bublavu. Prakticky nic se z něho nezachovalo, protože byl po roce 1945 zničen. Snad jen část cihlové zídky, na níž bylo kovové oplocení pomníku, dává tušit jeho umístění.

Pomník navrhl a vystavěl chebský sochař Karl Wilfert, a sice ve tvaru 5 metrů vysokého obelisku z červeného mramoru, na jehož vrcholu se nacházela plastika jednohlavého orla z bronzu držícího v pravé noze svinutý prapor. Uprostřed obelisku byl umístěn portrét císaře Františka Josefa I. Obelisk byl umístěn na 1,8 metru vysokém soklu, na němž byla bronzová socha rakouského vojáka s polní výzbrojí, jenž svírá věnec. Na přední straně soklu byl nápis: „*Den für das Vaterland gefallenen Kriegern des Gerichtbezirkes Graslitz. Ehre Ihrem Andenken.*“ (Bojovníkům kraslického soudního okresu padlým za vlast. Čest jejich památce). Na zadní straně pak byl nápis „*Viribus Unitis. Mit Gott für Kaiser und Vaterland. Enthüllt und eingeweiht am 14. Juli 1907.*“ (Spojenými silami. S bohem za císaře a vlast. Odhaleno a vysvěceno 14. července 1907.) Pomník stál okolo 14 000,- tehdejších rakouských korun.

Jak je patrné, odhalen byl slavnostně 14. července 1907. O den dříve přijel na kraslické horní nádraží kanovník pražské metropolitní kapituly Georg Glosauer, jenž měl pomník vysvětit. Velkou kyticí jej na nádraží přivítala Theresa Kohlertová, dcera městského pokladníka a vedoucího komise pro zřízení pomníku Josefa Kohlerta. Slavnost o den později se však příliš nevyvedla. Na vině bylo počasí, neboť značně pršelo, a tak účast místních obyvatel příliš velká nebyla. Po roce 1918 doznal pomník změn. Semjmut byl portrét habsburského mocnáře, naopak po stranách pomníku přibýly masivní betonové desky se jmény 554 padlých vojáků z Kraslicka.

Pomník v Kraslicích počátkem 19. století. (sbírka autora)

Kraslický pomník po roce 1918, kdy přibýly desky se jmény padlých v 1. světové válce. (sbírka autora)

Kynšperk nad Ohří

Město Kynšperk nechalo spolu se spolkem válečných veteránů zřídit pomník vojákům padlým ve válkách v letech 1848, 1859 a 1866 na přelomu století nedaleko hřbitova, u hlavní silnice. Odhalen byl 30. září 1900 a měl tvar vysokého čtyřhranného mramorového pylonu na kamenném podstavci, jenž byl završen římsou a koulí. Na pylonu se nacházela habsburská orlice a symbol válečného kříže, což však obojí bylo po roce 1918 odstraněno. Pomník byl ohraničen železnou zahrádkou a živým plotem.

Na přední straně nesl nápis „Errichtet von dem Militär-Veteranen-Verein Königsberg für die in den Kriegsjahren 1848, 1859 und 1866 gefallenen Kameraden am 30. September 1900.“ (Zřízeno padlým kamarádům z válek v letech 1848, 1859 a 1866 30. září 1900 spolkem válečných veteránů Kynšperku). Na zbylých stranách pak byla vepsána jména 15 ve zmíněných válkách padlých:

Michael Preiss z Kynšperku, velitel 6. praporu polních myslivců (Jägerbattalion), padl 1848

Kaspar Lindner z Kynšperku, dělostřelec 5. dělostřeleckého pluku, padl 1848

Mattheus Träger z Kynšperku, voják, padl 1848

Ignaz Fischer z Kynšperku, pěšák 35. pěšího pluku, padl 1848

Johann Wölfling z Kynšperku, pěšák 35. pěšího pluku, padl 1859

Christoph Zeidler z Kynšperku, pěšák 35. pěšího pluku, padl 1859

Anton Pichtl z Kynšperku, dragoun, padl 1859

Valentin Grüner z Kynšperku, poručík 73. pěšího pluku, padl 1866

Niklas Sommer z Kynšperku, podmyslivec 1. praporu, padl 1866

Andreas Franz z Kynšperku, pěšák 73. pěšího pluku, padl 1866

Thomas Heintz z Pochlovic (Pochlowitz), pěšák 73. pěšího pluku, padl 1866

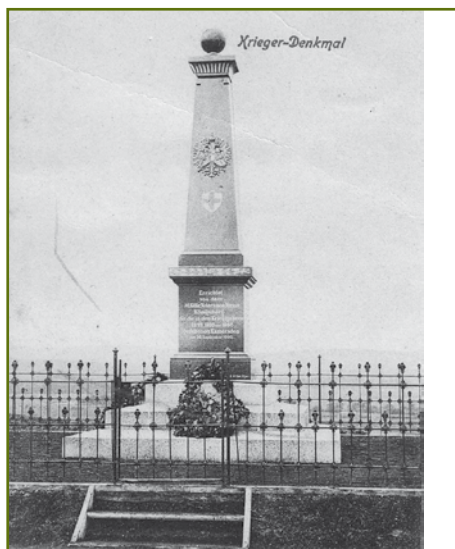
Georg Fischer z Mostova (Mostau), pěšák 73. pěšího pluku, padl 1866

Georg Wagner z Mostova (Mostau), pěšák 73. pěšího pluku, padl 1866

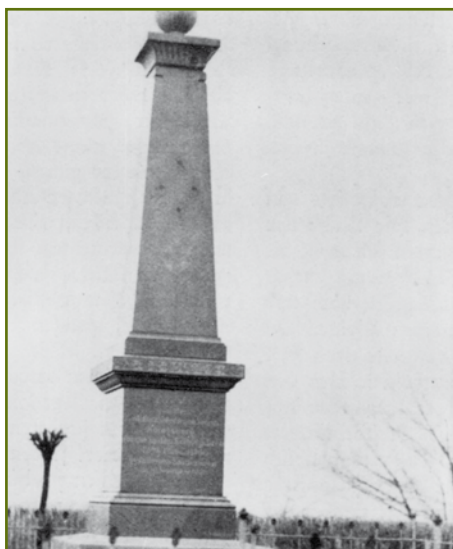
Wenzl Bleier ze Šabiny (Schaben), pěšák 73. pěšího pluku, padl 1866

Johann Deisinger z Návrší (Rollesengrün), pěšák 35. pěšího pluku, padl 1859

V listopadu 1936 byly na pylon umístěny desky se jmény padlých v letech 1914–1918. Ve Světové válce padlo mnohem více kynšperských mužů než ve válkách předešlých. Jednalo se minimálně o 208 vojáků. Celý pomník byl zdemolován po roce 1945 a na jeho místě je dnes umístěn malý pomníček obětím 2. světové války.

Pomník v Kynšperku nad Ohří před 1. světovou válkou. (sbírka Walter Kämpf)

Kynšperský pomník po roce 1918, sejmuta je habsburská orlice. (Heimatstube Schwandorf)

Slavnostní odhalení desek se jmény padlých na kynšperském pomníku, rok 1936. (Heimatstube Schwandorf)

Loket

Loketský pomník padlým z válek 19. století byl umístěn v prostoru hřbitova, kde stojí dodnes. Odhalen byl 2. prosince 1898, tedy přesně 50 let poté, co se císařem stal František Josef I. Na jeho zhotovení se uskutečnila za vedení místního spolku ostrostřelců sbírka, která vynesla 702 rakouské zlaté, zbytek zaplatilo město Loket a další instituce. Pomník zhotovil kameník Johann Fischer ze Sokolova.

Při jeho odhalení se uskutečnila ve městě velká slavnost, sloužena byla tehdy slavnostní mše v loketském kostele a následně se směrem na hřbitov vydal mnohačetný průvod, složený z členů střeleckých spolků z Lokte a okolí, veteránů, hasičů, vojáků, členů městské rady, starosty a dalších obyvatel města, vše provázeno až na hřbitov slavnostní hudbou. Zde byl za mnoha proslovů pomník slavnostně odhalen.

Jako většina podobných staveb věnovaných válkám 19. století má loketský pamětní monument tvar vysokého (zhruba 4 metry) žulového obelisku s koulí na vrchu, na níž byla umístěna rakouská dvouhlavá orlice z bronzu, již ulila slévárna Stegemann a synové v Českých Budějovicích. Jako v jiných podobných případech byla orlice po roce 1918 odstraněna. V horní části je stylizovaný smuteční věnec s křížem uprostřed, pod ním je dnes zcela zřetelné prázdné místo, které kdysi neslo dedikaci císaři, a sice nápis: „Zur Erinnerung an das 50jährige Regierungsjubiläum unseres erhabenen Monarchen und geliebten Kaisers Franz Josefa I.“ (Na paměť 50 letého výročí vlády našeho vznešeného monarchy a milovaného císaře Františka Josefa I.). I tento nápis podobně jako orlice nepřežil rok 1918, dodnes je však na pomníku čitelné poslední císařovo jméno, tedy Josef.

Obelisk stojí na soklu, na němž je umístěn nápis: „Zum Andenken an gefallene Krieger und unsere verstorbene Kameraden. Gewidmet vom k. k. priv. Schützen=Corps und von Milit. Veter. Verein in Elbogen. Errichtet im Jubiläumsjahre 1898.“ (Na paměť padlým bojovníkům a našim zemřelým kamarádům. Věnová-

no císařsko-královským střeleckým spolkem a spolkem válečných veteránů v Lokti. Zřízeno v jubilejním roce 1898). Na pravé straně stojí nápis: „Auf dem Schlachtfelde gefallen 1866“ (Na bitevním poli roku 1866 padli) a jména: *Schäffner Johann, Schmidt Emannuel, Schreiter August, Kugler Josef*. Na straně levé je pak umístěn nápis: „Den Verwundungen zu Hause erlegen (Raněným zemřelým doma) 1859 *Pacher Josef, 1866 Slavkowsky Lambert*.“ Pamětní spisek vydaný při zřízení pomníku ještě uvádí jméno *Wagner Franz*, padlý 1866. Jeho jméno však na pomníku není. Celý pomník je oplocen nízkým kovovým plůtkem a je dnes v poměrně zachovalém stavu.

*Původní podoba loketského pomníku.
(sbírka L. Smola)*

*Pomník rakouským válkám v Lokti.
(foto V. Bružeňák)*

Nová Ves

Pomník obětem války stával uprostřed obce a svým tvarem kvádrovitého monolitu s pyramidálním zakončením poněkud připomínal pomník v nedalekém zaniklém městečku Čistá (Lauterbach Stadt), jenž však byl mladší. Pomník stál před dodnes stojícím domem č. p. 82 a odhalen byl 3. října 1909 jako pomník obětem války z roku 1866. Kamenické práce provedl kamenosochař Anton Zucker ze Sítin (Rauschenbach) podle návrhu architekta Julia Schmiedla, rodáka z Nové Vsi, jenž se mimo jiné podílel i na tvorbě pomníku napoleonské bitvy z roku 1813 u Chlumce u Ústí nad Labem.

V roce 1919 na novoveský pomník přibily desky se jmény 59 padlých v 1. světové válce, jež byly umístěny na třech stranách kvádrů, na čtvrté byl dedikační nápis, a pomník byl znovu vysvěcen. Z dochovaných fotografií ale nelze určit, zda se desky se jmény obětí 1. světové války nacházely v dolní či horní části pomníku, neboť na pomníku byla umístěna i jména padlých z roku 1866. Kolik jich však bylo, nelze již dnes říci.

Dobová pohlednice Nové Vsi, včetně pomníku padlým. (sbírka autora)

Přebuz

Pomník stával původně uprostřed obce. Postaven byl zásluhou místního spolku válečných veteránů roku 1908 na památku obětí válek z let 1859 a 1866. Měl tvar jednoduchého pravidelného pylonu, na jehož vrcholu byla umístěna kovová koule a na ní bronzová dvojhlavá orlice s rozepjatými křídly. Po stranách byla vepsána pozlacená jména padlých, včetně vojenských jednotek. V roce 1923 byl

Pomník rakouským válkám na Přebuzi v původním stavu. (sbírka P. Rojík)

Pohled na přebuzské náměstí s pomníkem uprostřed. (sbírka autora)

na příkaz československých úřadů rakouský orel s koulí odstraněn, stejně jako nápisy připomínající rozpadlé mocnářství. Pomník byl za tím účelem sejmuto a na místo se vrátil až po čase. Díky snaze místního spolku veteránů na něm byl nově umístěn nápis „1914–1918 vermisster Kriege“ (1914–1918 zmizelí bojovníci) a na strany vepsána jména celkem 73 obyvatel Přebuze a 16 Rolavy, kteří v 1. světové válce padli, zemřeli či zůstali neznámí. Jména padlých z let 1859 a 1866 byla vymazána, takže jsou již dnes bohužel neznámá.

Pomník byl po 2. světové válce zničen. Část materiálu byla použita na úpravu silnice, těžký obelisk se nezdařilo rozbít a byl vestavěn do opěrné zdi u potoka. V roce 2001 byl pomník opraven a přemístěn na místní hřbitov.

Slavnost při odhalení pomníku na Přebuzi roku 1908.

Dnešní podoba pomníku na přebuzském hřbitově. (foto V. Bružeňák)

Sokolov

Sokolovský pomník padlým z rakouských válek 19. století byl ze všech jmenovaných umělecky nejhodnotnější. Stával v parčíku vedle klášterního kostela sv. Antonína Paduánského, v místech dnešního parkoviště. Odhalen byl 13. září 1903 za poměrně nevlídného počasí, přesto s hojnou účastí obyvatel z města i okolí, spolků, hasičů a vážených hostů včetně hraběte Erwina Nostitze a starosty města Vinzenze Kremlinga, hudby a za slavnostně vyzdobeného města. Byla sloužena slavnostní mše v kostele, po níž se vydal průvod stovek lidí na místo odhalení pomníku. Zde se odehrály slavnostní proslovy a starosta města symbolicky převzal pomník od spolku veteránů, kteří tento den korunovali své úsilí na zřízení pomníku, jež probíhalo tři roky a završovalo oslavy 70. narozenin císaře Františka Josefa I. v roce 1900.

Pomník navrhl liberecký sochař Emanuel Gerhart a zrealizoval sokolovský kameník Johann Fischer. Na výšku měřil úctyhodných 6,85 metru a sestával ze čtyř částí. Základ tvořily dva stupně z jindřichovické žuly, na nichž byl umístěn sokl z červené žuly a černého syenitu dovezenými ze Šluknova. Na vrchu byla instalována profesorem Gebhartem navržená bronzová socha útočícího praporečníka zasaženého kulí. Socha byla v životní velikosti 1,85 metru a vznikla ve slévárně ve městě Geislingen v německém Württembersku. Na přední straně pomníku se nacházela bronzová deska s nápisem „Zur Ehre der gefallenen Krieger“ (Ku cti padlým bojovníkům). Pod deskou byla umístěna plastika rakouské dvouhlavé orlice.

Na levé a pravé straně soklu se nacházely bronzové desky se jmény padlých vojáků. Levá deska nesla nápis (samozřejmě v němčině):

*Wudingrün (Vítkov), Radler Josef, kadet 53. pěšího pluku, padl 1866 u Náchoda
Zieditz (Citice), Stoidner Georg, svobodník 35. pěšího pluku, zemřel 1848 v Linci
Steinsdörfer, Karl Patroff, 13. myslivecký prapor, padl 29. 6. 1866 u Hradce Králové*

Pravá deska pak nesla nápis:

Falkenau (Sokolov)

Lorenz Emil, nadporučík 28. mysliveckého praporu, padl 28. 6. 1866 u Rochlice u Liberce (Rochlitz)

Fischer Hans, 35. pěší pluk, padl 29. 6. 1866 u Jičína

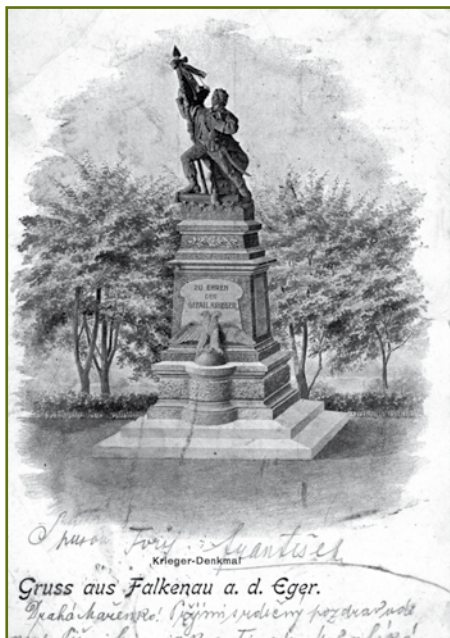
Hampl Wenzel, Paus Karl, 35. pěší pluk, padli 24. 6. 1859 v Itálii

Pomník byl vybudován nákladem přibližně 17 000,- rakouských korun, které shromáždil spolek veteránů několikaletou sbírkou. Největším darem přispěla hraběcí rodina Nostitzů. Na svém místě vydržel pomník zhruba půl století. Někdy na přelomu 40. a 50. let byl rozebrán, bronzová socha skončila údajně ve šrotu. V roce 2008 bylo z řeky Ohře vyzvednuto několik fragmentů podstavce, další část se nacházela v areálu technických služeb. Úvahy o obnově pomníku však dosud nenabýly reálných rozměrů.

Vladimír Bružeňák

Pomník rakouským válkám v Sokolově ve 30. letech.
(Heimatstube Schwandorf)

Sokolovský pomník na dobové pohlednici.
(sbírka autora)

Vzpomínka na Rosenbaumovy

Na sokolovském židovském hřbitově se 7. května 1938 uskutečnil pohřeb s obvyklými rituály. K věčnému odpočinku zde byl tehdy uložen šestaosmdesátiletý Moritz Rosenbaum, penzista a bývalý obchodník z dnes již zaniklé obce Lauterbach Stadt (dále Čistá). Z pohledu dneška můžeme ještě dodat, že právě letos uplynulo 80 let od posledního smutečního obřadu, který se v těchto místech konal. Dramatický vývoj dalších událostí způsobil, že již definitivně není možno zjistit, kde se hrob tohoto příslušníka sokolovské židovské náboženské obce nacházel, a že ve stejném roce došlo k postupnému soumraku, který vyvrcholil rozpadem celé židovské komunity. A nejen té sokolovské. Z židovské historie nám však zůstaly jen minimální úryvky, i když se stále hledají další. A k nim patří i ty, které alespoň torzovitě konkretizují osud výše jmenovaného a jeho nejbližších.

Dobová pohlednice Čisté (Lauterbach Stadt) z počátku 20. století, vpravo dům č. p. 90 rodiny Rosenbaumových. Nápis nad obchodem nese ještě jméno Emanuel Rosenbaum.

Lze doložit, že Moritz Rosenbaum byl synem Markuse Rosenbauma, židovského obchodníka původně z Krásné Lípy (Schönlind) u Rovné. Narodil se 8. ledna 1851 a jeho matka se jmenovala Anna. Ta pocházela z okresu Stříbro. Jejich syn Emanuel se oženil 10. července 1873 s Charlottou (Lotti), rozenou Bäuml, narozenou 7. března 1858, a tito manželé jsou již dále uváděni v Čisté č. p. 90, kde přímo v tomto prostorném domě rovněž provozovali obchod. Toto bydliště je též uvedeno na ohledacím listě jejich prvního syna, který zemřel 18. září 1888. Ze stejného dokumentu též vyplývá, že byl pohřben 20. září na židovském hřbitově v Krásné Lípě.

Se stejným bydlištěm v Čisté je pak zapsáno narození syna Otty 22. července 1893 i narození dalšího dítěte 1. listopadu 1898. Tím byla dcera Elsa, která zůstala do své tragické smrti během holocaustu svobodná. Otto však založil rodinu. A to s Annou, rozenou Löw, která pocházela ze Šitboře a byla dcerou Kar-

la a Rosy. Jejich svatba se konala v chebské synagoze 3. října 1926. Při tradičním obřadu byl Aniným svědkem Ernest Löw z Drmoulu a Ottovým svědkem byl tehdy Ing. Oskar Rosenbaum, původem z Lobzů. Ten byl sice již šest roků ženat s Idou, rozenou Steinigerovou z Krásné Lípy, ale ti tehdy byli ještě bezdětní. A nikdo z nich netušil, jaké bude jejich další setkání.

Ale zpět k meritu věci do Čisté. Otto-vu obchodování se dařilo a za necelý rok po svatbě se 11. září 1927 narodila dcera Helenka. Do rodinného života však brzy zasáhl stín. Na srdeční komplikace totiž 6.

září zemřela 1930 Ottova matka. Ta byla o dva dny později pohřbena na židovském hřbitově v Sokolově. Novou naději pak přineslo až očekávání druhého dítěte. Ale i tato naděje se změnila v obrovskou krutou tragédii. 13. srpna 1936 ve všeobecné nemocnici v Karlových Varech přišla na svět druhá holčička Rosenbaumových, pojmenovali ji Charlota. Porod však byl velice těžký a komplikovaný a ještě v den narození malé dcerky maminka Anna zemřela. Z karlovarské nemocnice byla Ottova manželka převezena k pohřbení také do Sokolova, což potvrzuje úmrtní zápis. Dokonce dvakrát. Jak v matrice karlovarské, tak sokolovské. Ovdovělý Otto se ocitl ve svízelné situaci. Musel rodinu zabezpečit finančně, navíc bylo třeba zajistit péči o jeho starého otce a především se postarat o dvě nezletilé dcery.

Jisté je, že byl poměrně dobře situovaný. Je uváděn nejen jako obchodník a malorolník, ale také jako vlastník nemovitostí v Lokti. Velmi brzy se znovu oženil. Jeho druhou ženou se stala Erna narozená zřejmě 16. listopadu 1895 (napovídá tomu především židovská evidence a i doklady související s pozdější žádostí o vydání cestovních dokladů). Dcery tak dostaly nevlastní maminku. Ta se snažila i s Ottou vytvořit dětem hezký domov a zmírnit bolest z nečekané ztráty maminky a manželky.

Nicméně další skutečnosti v životě rodiny Rosenbaumovy jsou velmi neradostné. Jak již bylo výše uvedeno, 7. května 1938 zemřel Ottův otec, pohřbený rovněž v Sokolově. A současně v témže roce začaly sílit antisemitské tendence, které v sudetském území postupně vedly k hromadnému židovskému exodu. Zvedla se vlna žádostí o vystěhování. Rosenbaumovi pocítili rasovou nenávist velmi brzy. Začátkem září 1938 totiž v Ottově domě č. p. 90 vypukl požár, který zničil tařka celý dvoupatrový objekt i s podkrovím. A současně došlo k drancování ze strany místních občanů. Starosta obce proto nejprve vyhlásil, aby lidé zcizené věci vrátili dobrovolně, posléze povolal četníky, kteří provedli domovní prohlídky. Tak byly objeveny enormní zásoby potravin, látek, prádla a dalšího zboží. Při vyšetřování se zjistilo, že před požárem bylo z domu odvezeno mnoho zboží do Černošína a Prahy, kde měl Otto u Zemské banky uloženo 50 000 Kč. Vzniklo podezření z pojišťovacího podvodu, neboť rodina se v době požáru nacházela v Lokti a po té se přestěhovala do Plzně. Tady byla 8. října 1938 úředně zaevidována na adrese Pražská 12, a to jako "uprchlíci z Lokte".

V lednu 1939 pak Otto požádal na plzeňském policejním ředitelství o doklady potřebné k vycestování. Tehdy žádost písemně odůvodnil návštěvou manželčiných příbuzných v Anglii. Je však více než pravděpodobné, že stejně jako mnoho jiných se i Rosebaumovi chtěli zavčas dostat do bezpečí. V pozdějších písemnostech se už skutečný důvod "vystěhování do ciziny" uvádí, i s plánovanou trasou přes Německo, Francii, Belgii a Holandsko. Dnes také již víme, že víza se jim snažil zajistit Ernin bratr. Skutečnost, že v březnu 1939 byl Otto vzat do vazby do plzeňské věznice na Borech a pak byl 5. dubna 1939 německou

Pohled na dům č. p. 90 ve 30. letech, nad obchodem je jako majitel uveden již Otto Rosenbaum.

Policejnímu ředitelství
v
Plzni.

5

Otto Rosenbaum

dno 22. VII 1893 Litbabský okr. Loket nar. Litbabský okr. Loket

do Litbabský okr. Loket přísl. povolání malířství

z rodičů mamula a Charlette roz. Baumlová

stav ženat bytem Lit. v Plzni Prácheňská 12

žádá, za vydání vysvědčení zachovalosti, za účelem
vystěhování se do ciziny

Přílohy: křestní list
domovský list
přizvání o pobytu.

Žádost o vydání vysvědčení zachovalosti za účelem vystěhování, kterou Otto Rosenbaum podal v Plzni po útěku z pohraničí.

znižoval se životní standard a potom přišel osudný rok 1942. Během ledna totiž byly z Plzně vypraveny tři transporty, do kterých bylo zařazeno celkem cca 2 605 Židů. Rodina Rosenbaumova byla zařazena do zcela prvního, označeného "R". Pro židovskou populaci postupně soustředěnou v Plzni to byla drastická chvíle, která byla zaznamenána na několika fotografiích. Tento první židovský transport "R" čítající 1 000 osob s ranci, kufry a žlutými hvězdami na kabátech, směřující plzeňskými ulicemi k nádraží, byl svým způsobem mimořádnou událostí. Snad proto fotografie vznikly. A důležité je, že se dodnes tyto snímky, trvale dokumentující onu drastickou chvíli, zachovaly. Nicméně dlouhé roky ležely fotografie bez povšimnutí. Teprve nedávno se podařila bližší identifikace. Na jednom snímku je totiž zachycena dívka, která je označena cedulkou s číslem 308. A podle zachovaných seznamů, kde jsou uváděna s německou pečlivostí též data narození deportovaných, se zjistilo, že inkrimované číslo bylo přiděleno tehdy pětileté Charlotě Rosenbaumové. Především transportní čísla patří její sestře Heleně, otci Ottovi a Emmě, která byla stále mylně označována za maminku obou děvčátek. Až ještě dalším porovnáním došlo k poznatku, že tato židovská rodina pochází ze zlikvidované Čisté.

Pamětníci připomínali, že tehdy byli deportovaní před odjezdem drženi tři dny na holé zemi nevytopené sokolovny ve Štruncových sadech a venku byl třeskutý mráz mínus dvacet stupňů. Potom byli všichni vyhnáni před budovu, seřazeni do čtyřstupů a s ozbrojeným doprovodem odvedeni na nádraží. Tak byli Rosenbaumovi s ostatními 18. ledna 1942 dopraveni do Bohušovic. Poté šel celý tisícový transport tři kilometry pěšky do Terezína. V této souvislosti rezonuje ještě další skutečnost. Do ghetta totiž o měsíc později, 26. února 1942, dorazil transport "Z" vypravěný z Kladna. A mezi deportovanými byla rovněž i další rodina Rosenbaumova. Šlo o Ottova příbuzného Oskara, který byl v říjnu 1926 svědkem na jeho svatbě v Chebu. Ing. Oskar Rosenbaum byl v době příjezdu do Terezína už také otcem. Měli s manželkou čtyřletou dcerku, kterou pojmenovali Lydie. Ta byla takřkajíc "vymodleným" dítětem. Narodila se totiž až po sedmnáctiletém manželství. Zápisem o jejím narození 4. září 1937 byla navždy uzavřena rodná sokolovská židovská matrika. Tito Rosenbaumovi odešli ze Sokolova kolem 13. září 1938 do Prahy. Z dochovaného Oskarova dopisu vyplývá velké zklamání, že se jim nepodařilo vycestovat do bezpečí. Po zmařené emigraci se později přestěhovali do Slaného. Zdejší Židé pak byli převezeni dvěma transporty z Kladna do terezínského

říšskou policií předán do Karlových Varů, snad ještě souvisí s šetřením ohledně záležitosti v Čisté. Avšak jakoukoliv vinu se Ottovi prokázat nepodařilo. Příčinu požáru, který zničil rodný dům č. p. 90, se nikdy nepodařilo objasnit.

12. září 1939 byl Ottu Rosenbaumovi vystaven pas s platností na 1 rok, existuje i doložka s údajem, že "ani gestapo nemá námitek proti vystěhování", ovšem nepodařila se získat potřebná víza. Do Plzně sice ještě nějaký čas nedosáhly důsledky listopadové Křišťálové noci, ale samostatné podnikání Ottovi nebylo už povoleno. Profesně již není nadále uváděn jako obchodník, ale je evidován jako dělník. Židovská perzekuce sílila. Starší dcera Helenka již nemohla chodit do školy, židovská práva se postupně minimalizovala,

ghetta. Bylo to tenkrát velmi smutné setkání.

Nejhorším okamžikem pro terezínské Židy byla bezesporu jejich další deportace na Východ, která pro většinu znamenala úplně poslední životní cestu. Jako první opustila ghetto Ottova sestra Elsa, která přijela 22. ledna druhým plzeňským transportem "S" a již za tři týdny se ocitla na seznamu těch, kdož byli deportováni 17. března do východního Polska. Objevuje se domněnka, že z Izbice patrně byli přemístěni do vyhla-

Smutná fotografie deportace plzeňských Židů z 18. ledna 1942, v popředí rodina Otty Rosenbauma.

zovací tábora Belzec. O osudu Elsy se nepodařilo vůbec nic zjistit. Záhy poté také končilo krátké dětství malé Charloty. Budovaná železniční vlečka do Terezína tehdy ještě nebyla dokončena, takže Židé zařazeni do transportu AX opět museli jít pěšky do Bohušovic. Tady byli 9. května 1942 nacpáni do špinavých dobytčích vagónů, ve kterých byli naposledy Rosenbaumovi ještě chvíli spolu. Rodina byla navždy rozdělena v polské stanici Lublin. Tady byla vybrána skupina mužů, která zde vystoupila a byla přemístěna do koncentračního tábora Majdanek. Obě děvčata s nevlastní matkou pak byla dopravena na železniční rampu nádraží v Sobiboru. A jistě netušily, že nedaleko v sektoru III jsou skryty plynové komory. Obě v nich byly zavražděny zřejmě okamžitě po příjezdu. Jméno Otty Rosenbauma je zaznamenáno v táborové knize Majdanku, kde zemřel téhož roku 7. července. Bylo mu 49 let. Už se tak nedozvěděl, že obě dcerky i manželka jsou již dva měsíce mrtvé, ani to, že Oskar zemřel 6. března 1944 v Terezíně a jeho manželka s dcerkou Lydií byly odtud 9. října 1944 deportovány transportem EP do Osvětimi.

V roce 1945 se do Sokolova vrátila pouze vzdálená příbuzná Rosenbaumových, vdala se a její dcerka měla šťastnější dětství než Charlota či Lydie. Ale to už je také zase úplně jiný příběh. Jenomže i když už neumírali lidé pro svou židovskou příslušnost, ti živí bezostyšně likvidovali vše, co po nich zůstalo. Ottovo rodné městečko bylo krátce po válce začleněno do vojenského pásma, původní obyvatelstvo bylo vysídleno a líbezná středověké městečko bylo brzy na to zcela zničeno. Svůj český název oficiálně získalo až v roce 1948, kdy už prakticky neexistovalo. Jeho barbarskou likvidaci bohužel známe. Zachycuje ji totiž instruktážní vojenský film "Boj o osadu." Tento ojedinělý snímek byl v delším časovém období na přelomu let 1947–1948 natočen štábem tehdejšího Ministerstva národní obrany. A dalším smutným faktem zůstává, že na sokolovském židovském hřbitově se začaly bortit a mizet náhrobní kameny nejen Rosenbaumů, ale všech zde pohřbených, až koncem 60. let prakticky zanikl i celý hřbitov. Tak jako zmizely tisíce lidí, kteří nemají a ani neměli žádný hrob. A mezi ně patří také Rosenbaumovi.

Helena Kavková

Zapomenutý kraslický generál

Při pátrání ve Vojenském historickém archivu v Praze jsem úplně náhodou narazil na osobu generála Františka Kouřila. Tento bývalý srbský a ruský legionář, prvorepublikový důstojník a člen Obrany národa se totiž po druhé světové válce přestěhoval na důchod do Kraslic. Pro náš region je zajímavý i tím, že v letech 1935–1937 velel Pěšímu pluku 33, který byl částečně dislokován i v kasárnách ve Falknově nad Ohří.

Následujícím příběhem bych si proto dovolil požádat představitele města Kraslice o uctění památky tohoto zapomenutého hrdiny odhalením pamětní desky či jinou vzpomínkovou akcí.

František Kouřil se narodil 18. dubna 1892 v malé moravské obci Záhlnice, dnes části města Hulín v okrese Kroměříž. Jeho otec Josef byl povoláním rolník a spolu se svou manželkou Františkou, rozenou Němečkovou, vychoval ještě další tři syny, Josefa, Karla a Václava. Mladý František vychodil obecnou i měšťanskou školu, v dalším studiu pak pokračoval na české vyšší průmyslové škole, stavitel-

František Kouřil v uniformě generála čs. armády. (archív autora)

ském oddělení v Brně, kde v roce 1913 úspěšně odmaturoval. Následně si našel zaměstnání jako stavební kreslič, ale již k 1. říjnu 1913 nastoupil k rakousko-uherské armádě vojenskou prezenční službu. Byl zařazen do stavu Pěšího pluku 3 dislokovanému v Těšíně.

O necelý rok později vypukla první světová válka. Absolvent školy na důstojníky v záloze František Kouřil byl v říjnu 1914 odeslán se svým domovským plukem na ruskou frontu. K 1. prosinci 1914 byl povýšen na kadeta-důstojnického zástupce (Kadett-Offiziersstellvertreter) a o dva týdny později padl v Haliči do zajetí.

Srbským a ruským legionářem

Kouřil se v ruském zajetí přihlásil do vznikajících československých legií v Rusku. Původně byl umístěn do zajateckého tábora ve městě Sudogda v dnešní Vladimírské oblasti, kde se stal stavebním kresličem na městské správě. Stejnou funkci potom zastával i v Kyjevě, odkud v prosinci 1915 odjel do města Murom, kde si podal přihlášku do čs. legií. Vstoupil do tzv. srbských dobrovolnických legií, které se na území Ruska částečně organizovaly a jejichž součástí se staly i tisíce československých občanů ze zajateckých táborů.

Počátkem roku 1916 se v Oděse organizovala I. srbská dobrovolnická divize, která po složení přísahy srbskému králi odjela do bojů v rámci ruského expedičního sboru na frontu do Rumunska. Další dobrovolníci včetně Františka Kouřila pak zůstali v Oděse v řadách záložního pluku, ze kterých byla postavena 2. srbská dobrovolnická divize. V roce 1917 bylo rozhodnuto jednotky obou divizí přemístit na soluňskou frontu. Tamějších bojů se ale většina československých dobrovolníků již nezúčastnila, neboť během jara 1917 vstoupila do československých legií v Rusku.

Do řad 1. střeleckého pluku Mistra Jana Husi vstoupil voják Kouřil 1. července 1917. Druhý den ráno se většina příslušníků tohoto pluku zúčastnila slavné bitvy u Zborova a zaznamenala své velké vítězství. V srpnu 1917 se stal Kouřil součástí nově vzniklého 7. střeleckého pluku Tatranského, se kterým se zúčastnil ústupových bojů na Ukrajině a bitvy u železničního uzlu Bachmač v březnu 1918. Krátce také působil coby emisář náborové komise pluku.

V době obsazení Transsibiřské magistrály čs. legiemi se František Kouřil vrátil zpět k bojovým jednotkám. Ve funkcích velitele čety, roty a posléze i praporu prošel boji u Mariinska, Novonikolajevska, Irkutska, Čeljabinska, Tomska a Krasnojarska. Od ledna 1919 až do jara 1920 chránil magistrálu v úseku Novonikolajevsk-Tomsk. Dne 24. dubna 1920 byli příslušníci 7. střeleckého pluku soustředěni ve Vladivostoku.

Anglickou lodí Ixion pokračovala cesta čs. legionářů z Vladivostoku přes kanadský Vancouver a Quebeck až do německého přístavu Cuxhaven. Tam Ixion s 2 853 důstojníky a vojáky připlul 17. července 1920 po více jak dva měsíce dlouhé plavbě.

Prvorepublikovým důstojníkem

V hodnosti majora se Kouřil koncem července 1920 vrátil do nově vzniklého Československa. Rozhodl se zůstat v budované československé armádě a v říjnu 1920 převzal funkci u nově unifikovaného Pěšího pluku 7 v Levici, který vznikl přejmenováním ze 7. střeleckého pluku. Později byl přeložen na velitelství Pěšího pluku 26 v Krupině a v roce 1923 i na velitelskou funkci k Pěšímu pluku 3 v Kroměříži.

K 28. říjnu 1924 byl Kouřil u příležitosti vzniku republiky povýšen z majora na podplukovníka. V letech 1928–1929 krátce sloužil jako sekretář zkušební komise pro pěchotu v Milovicích a poté v letech 1930–1931 absolvoval devítiměsíční kurz pro velitele vojskových těles v Praze. Po jeho ukončení se vrátil ke kmenovému tělesu v Kroměříži. Nově byl ustanoven zástupcem a posléze i velitelem Pěšího pluku 3 Jana Žižky z Trocnova. S krátkými přestávkami mu velel od listopadu 1931 až do 31. října 1934.

Po povýšení na plukovníka pěchoty a krátké dovolené převzal Kouřil v březnu 1935 velení Pěšího pluku 33 Doss Alto v Chebu a k 1. srpnu 1938 se stal prvním velitelem nově vzniklého Hraníčářského pluku 17 v Trutnově. Útvar nicméně zanikl v souvislosti s odstoupením pohraničí Německu již koncem září 1938 a Kouřil byl proto přemístěn do nedalekého Jičína, aby se stal velitelem Pěšího pluku 22 Argonského. V této funkci sloužil až do července 1939.

V domácím odboji

Krátce po okupaci zbytku českých zemí nacistickým Německem se plukovník František Kouřil rozhodl zapojit do domácího odboje. Podle jeho vzpomínek se tak stalo v dubnu 1939, kdy se v Jičíně po přestěhování z Josefova společně s plukovníkem dělostřelectva Aloisem Liškou (pozdějším generálem a velitelem Československé samostatné obrněné brigády ve Velké Británii) zapojil do činnosti odbojové organizace Obrana národa. Spolu s Liškou se stal hlavním organizátorem odbojového hnutí na Jičínsku a okolí.

Plukovník Kouřil po propuštění z armády pracoval na okresním úřadě v Jičíně. Počátkem srpna 1939 byl potom převeden do služeb zemského úřadu v Praze II, odkud dostal v prosinci 1940 výpověď. Následně se přestěhoval s manželkou a synem na rodné Kroměřížsko do města Bystřice pod Hostýnem.

Po třech měsících dne 7. února 1941 byl Kouřil náhle zatčen jičínským gestapem. Stalo se tak pravděpodobně na udání někoho z jeho bývalých spolupracovníků, protože pro bývalého důstojníka si

Snímek neznámého vězně z koncentračního tábora Langenstein-Zwieberge. V takových podmínkách se vězni, i František Kouřil, museli podílet na podzemních pracích. (archiv KT Buchenwald)

rezínské Malé Pevnosti pro „nebezpečí pokračování velezrádné činnosti“. Byl převezen do koncentračního tábora Buchenwald, odkud byl po šestitýdenní karanténě přemístěn do pobočného tábora Langenstein-Zwieberge.

V tomto táboře, založeném teprve v dubnu 1944, museli vězni tvrdě pracovat na podzemních pracích u hory Thekenberge. Vězni museli pracovat ve dvanáctihodinových směnách za velmi špatných podmínek. Velmi často byli tak vyčerpaní, že ani neměli energii sníst jídlo, které dostali. Průměrná délka života vězně v tomto táboře byla pouhých šest týdnů. Kouřil na dobu věznění vzpomínal, že „hlad kosil naše řady po stovkách“. V táboře pracoval až do dubna 1945. Do této doby vězni vybuodovali více než deset kilometrů podzemních chodeb o celkové ploše 6 hektarů, které měly sloužit podzemní výrobě továrny Junkers.

V rámci blížícího se příchodu americké armády byl tábor 9. dubna 1945 „za doprovodu zesílených stráží SS a branné moci veden usilovnými pochody denními a nočními do prostoru východně od Labe (Torgau), aby nepadl do rukou angloamerických armád. Všichni, kdož padli během pochodu hladem, únavou, nehodou (zásadně se tábořilo pod širým nebem, voda nesměla se nikomu podatí, jedinou potravou byl chléb, asi 25 dkg.), byli nemilosrdně na místě pádu zastřeleni. Vražedná šílenost SS stoupala den ode dne. Kdo se pokusil o útěk, byl zastřelen. Tímto způsobem bylo za 13 dní zabit na 1 500 příslušníků transportu z celkového počtu necelých 3 000. Šílenost řádění dostoupila tak daleko, že přímo z řad ještě pochodu schopných byli vybíráni zcela náhodně jedinci a stříleni (vždy do temene hlavy). Vrchol šílení byl prováděn bez ohledu na prostředí, tj. přímo na hlavním náměstí v Lutherově městě Wittenbergu dne 21. dubna 1945. Viděl jsem hrůzu v očích jen některých diváků. Organizovaný útěk se sedmi Čechy se nám podařil téhož dne z Wittenbergu za soumraku a v lese a konečně 26. dubna byli jsme vysvozeni Rudou armádou, které také vděčíme za všestrannou podporu, neboť naše vyčerpanost byla velká. Od téhož dne pohybovali jsme se zcela svobodně na území Říše při pochodu pěšky, vozem i nákladním autem na ose do Rumburku, kde jsem se hlásil 11. května 1945 u tamního národního výboru. Dále jsme pokračovali do České Lípy–Mnichova Hradiště–Jičín–Hradec Králové–Svitavy–Olomouc–Přerov–Bystřice pod Hostýnem.“

V polovině května 1945 se Kouřil dostal ke své rodině. Kvůli velmi špatnému zdravotnímu stavu nicméně musel zůstat měsíc pod lékařským dohledem a teprve v červnu 1945 znovu nastoupil vojenskou službu.

na Moravu přijelo až jičínské gestapo, které jej okamžitě převezlo na svou úřadovnu do Jičína a poté do Mladé Boleslavi. Zde byl Kouřil tvrdě vyslýchán a mučen, gestapu však nic o dalších odbojářích neprozradil. I přesto byl Vrchním zemským soudem v Litoměřicích Kouřil odsouzen do vězení na tři roky za údajnou velezrádnou činnost namířenou proti celistvosti Říše.

František Kouřil byl postupně vězněn v Drážďanech, Rottenburgu a Gollnově. Poté, co mu vypršel tříletý trest, byl v polovině června 1944 uvězněn v te-

Po roce 1945

Po aktivování do československé armády byl plukovník František Kouřil ustanoven velitelem 6. divize dislokované v Brně. Tomuto svazku Kouřil velel i po povýšení na brigádního generála dne 2. října 1945. V listopadu 1946 koupila rodina Kouřilova nový domek v západočeských Kraslicích, kam se poté z Bystřice nad Hostýnem přestěhovala. František byl v tu dobu přeložen na ministerstvo národní obrany, kde převzal velení I. (všeobecně vojenského) odboru. Střídavě působil mezi Kraslicemi a Prahou i po přeložení a jmenování náčelníkem Ubytovací a stavební správy MNO v polovině srpna 1950. Zároveň se přestěhoval z Kraslic do pražských Vršovíc.

V 50. letech se perzekuce armádních důstojníků nevyhnula ani Kouřilovi. Během služby navíc odmítl uvolnit ubytovací prostory vznikajícímu klubu sovětských důstojníků, což v budoucnu Kouřilovi přineslo mnoho horkých chvil. Nejdříve začal do Kraslic dostávat anonymní dopisy s výhrůzkami, šibenicí, oprátkou a podobně.

„Má sklony k šmelinám, má mnoho známých legionářů, s kterými se důvěrně stýká a má k nim ‚bratrský‘ poměr. Při reorganizaci nevhodným jednáním ohledně ubytování útvarů prozradil jejich nové ubytování. Podle neprověřené zprávy byl na svoji bývalou funkci prosazen Ottou Schlingem. Ministerstvo národní obrany tehdy bylo obsazeno horlivými příslušníky socialistické strany. Po únoru dostali tito národní socialisté zřehdne rychlým způsobem legitimace KSČ.“ Toto nesmyslné obvinění vyústilo ve vyšetřování speciální komisí ministerstva národní obrany a v následné propuštění divisiho generála Kouřila (povýšen 23. října 1948) do výslužby k 1. červnu 1951.

Československý válečný hrdina byl hodnocen, že *„jeho národní a státní spolehlivost není zaručená, taktéž i politická. Jeho poměr k dnešnímu lidově demokratickému zřízení státu je lhostejný a staví se nepřátelsky k politice strany.“*

Kouřil se v tu dobu opět vrátil k rodině do Kraslic a květnu 1953 si i oficiálně změnil místo pobytu na Fučíkovu ulici čp. 1639/34 Kraslice. Výrazně se mu zhoršil zdravotní stav, což tehdejší režim ještě „zvýraznil“ další perzekucí (degradováním hodnosti) a trvalým snížením důchodu o více než polovinu. Generál se pokoušel v létě 1953 několikrát odvolat a žádal o rehabilitaci i navrácení penze: *„Věřím, že mi v rámci rehabilitace pomůžete vybědnout z trapné bytové situace. Vždyť podzim a zima se nezadržitelně blíží a můj chatrný zdravotní stav žádá urychlené řešení a odčinění křivdy. Uvedené důvody jsou nepravdivé a neprokazatelné a mohou pramenit jen z osočení a nejsou podloženy pravdou. Můj postoj k lidově demokratickému zřízení, můj služební výkon a činy byly zhodnoceny a posouzeny těmi, komu jsem byl podřízen a komu jsem za splnění daných úkolů byl zodpovědný.*

Dům v Kraslicích na Fučíkově ulici č. p. 1639, kde žil František Kouřil. Nyní je ve vlastnictví Bratrské jednoty Baptistů Kraslice. (foto Milan Hloušek)

Že jsem věrně sloužil v lidově demokratické armádě horlivě – toho je důkazem to, že jsem nebral v úvahu můj chatrný zdravotní stav, ač jsem byl po těžkém úraze z koncentračního tábora a po čtyř a půl letech útra-

pách věznění. To vše jen dokazuje, že jsem chápal nutnost pracovat, seč jsem byl schopný.“ Koncem 50. let a počátkem 60. let žil generál Kouřil střídavě mezi Kraslicemi a nemocničními zařízeními. Zdravotní stav se mu nadále zhoršoval. Částečné rehabilitace se dočkal teprve v roce 1963, kdy mu byla navrácena hodnost a důchod v plné výši. Mezitím Kouřilova rodina koupila novou vilu v dnešní Anglické ulici a 25. listopadu 1963 změnila své bydliště.

Kraslický hrdina si nového domova příliš neužil. Zemřel o půl roku později, dne 24. dubna 1964 ve věku 72 let. Rodina Františka Kouřila se nikdy nesmířila s perzekucí bývalého důstojníka, a proto za mírnějších poměrů žádala manželka Vlasta Kouřilová spolu se svým synem Vladimírem počátkem června 1968 plnou rehabilitaci generála Kouřila:

Karlovy Vary, dne 8. června 1968

Vážení soudruzi,

obracím se na Vás v této bouřlivé době obrodného procesu ve jménu památky svého zesnulého manžela, divisního generála Františka Kouřila. Dobře vím, že padesátá léta poznamenala mnoho rodin daleko hůře než mou. I já jsem však poznala obavy z rozsudku tak zvaných soudů i dlouholeté odloučení od manžela ještě v době nacistické okupace a vím, jak mnoho pomáhalo vědomí morální podpory ostatních spoluobčanů, oprávněnost vlastního doufání a naděje na lepší život ve svobodné vlasti.

Jestliže pak za několik málo let přišlo nové utrpení a strádání morální i materiální, které podlomilo zdraví mého muže, toho muže, který věnoval celý svůj život boji a práci pro dobytí a zajišťování samostatnosti československého státu, pak to bylo o to bolestnější, že šlo o křivdy od vlastních lidí. Šlo o nařčení naprosto neoprávněná, nikým neprokázaná, ale o to halasněji do celého státu roztrubovaná. Všechna manželova odvolání – tehdejšímu ministru národní obrany A. Čepičkovi, předsedovi tzv. Státního soudu J. Novákovi, tehdejšímu státnímu prokurátoru J. Urválkovi, náčelníkovi generálního štábu Kratochvílovi a nakonec (6. ledna 1953) i Ústřednímu výboru KSČ zůstala zcela nepovšimnuta a bez odpovědi. Pouze někteří výrostci, zaměstnávající Státní bezpečnost směli kdykoliv hrubě urážet čest a lidskou důstojnost a vyhrožovat bez důkazů a zákonných důvodů.

I ten kus rehabilitace, kterého se dostalo mému manželovi ještě za jeho života, spočíval v soukromém utěšujícím rozhovoru, který měl plně nahradit ostouzení poctivého člověka v novinách i knihách, rozšiřovaných v deseti i statisících exemplářích v celé naší zemi. Domnívala jsem se spolu se svým synem, že o rehabilitaci se nemusí nikdo postížený doprošovat. Podle našeho názoru by provedení úplné a důsledné rehabilitace mělo být prvořadou, i když ovšem pouze morální, povinností těch orgánů a institucí, jejichž dřívější nebo ještě i dnešní členové a představitelé křivdy inspirovali, sankcionovali anebo páchali. Zatím se však v části našeho tisku v posledních dnech zdůrazňuje, že rehabilitaci žádají ti, kteří byli postiženi právem – vlastizrádcí, špióni, diverzanti a vrahové.

Žádám proto, aby v případě mého manžela byla zjednána náprava a to:

- veřejně odvolána všechna nařčení, vykonstruovaná v souvislosti s tzv. spikleneckým centrem tak, jak se proti nim můj manžel odvolával v dopise ministru národní obrany ze dne 27. 11. 1952.*
- pečlivě prošetřena a zvážena provinění všech osob, které se na procesech jako jejich organizátoři nebo iničiátoři podílely a aby s výsledky tohoto šetření byla podrobně veřejnost seznámena.*
- aby byla konečně i zhodnocena úloha mého manžela jako agilního účastníka I. a II. odboje, který do posledních chvil svého života jej žil pro tuto republiku a její lid.*

Ing. Vladimír Kouřil   Vlasta Kouřilová

Rehabilitační komise ministerstva národní obrany se žádostí vdovy generála Kouřila začala zabývat až po okupaci Československa vojsky Varšavské smlouvy. Snad právě napjatá situace v začátcích normalizace vedla rehabilitační komisi k úplnému zamítnutí žádosti Vlasty Kouřilové, jak jí bylo sděleno dopisem v prosinci 1969.

Divisí generál František Kouřil se nedočkal rehabilitace ani po listopadu 1989. Jeho osud zůstává bohužel pro veřejnost neznámým, a to i přesto, že se tento československý hrdina stal obětí nejdříve nacistů, a poté i komunismu. Čest jeho památce!

Hodnosti Františka Kouřila:

1. 12. 1914	podporučík
27. 3. 1919	poručík
1. 12. 1919	major
28. 10. 1924	podplukovník
1. 7. 1933	plukovník
2. 10. 1945 s účinností a pořadím od 1. 8. 1945 <i>(dekretem prezidenta republiky ze dne 25. 10. 1946 účinnost změněna na 1. 5. 1939)</i>	brigádní generál
18. 10. 1948 s účinností a pořadím od 1. 5. 1944	divizní generál

Vyznamenání Františka Kouřila:

Československý válečný kříž 1914–1918
Československý válečný kříž 1939
Československá medaile Za chrabrost před nepřítelem
Československá vojenská medaile Za zásluhy I. stupně
Československá revoluční medaile
Československá medaile Vítězství
srbská Pamětní medaile na válku 1914–1918 (Spomenica rata 1914–1918)
Řád sokola s meči
Řád svatě Anny III. stupně

Jiří Klůč

Synagoga v Sokolově

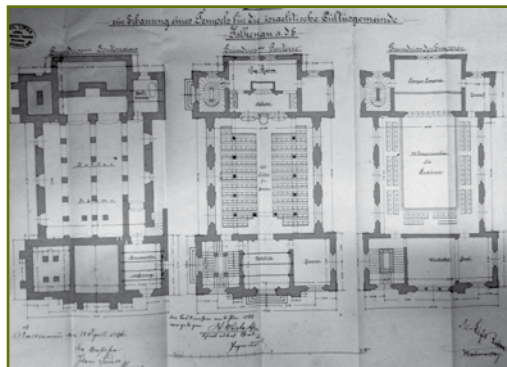
O této stavbě, zejména o jejím zániku, bylo v minulosti již mnoho napsáno. Její podoba byla odvozena z několika fotografií a pohlednic, protože chyběla veškerá stavební dokumentace. V loňském roce ji však založenou objevil Mgr. Pavel Dohnal, archivář Státního okresního archivu Sokolov se sídlem v Jindřichovicích. Díky jeho úsilí, pečlivosti a vnímavosti byla otevřena další cesta k poznání této významné budovy, v minulosti tak důležité pro setkávání Židů ze Sokolova i okolí.

Z pramenů víme, že synagoga byla slavnostně vysvěcena 31. srpna 1897. Tomu však předcházela dlouhá cesta, kdy židovská obec musela získat pozemek, dokumentaci a povolení ke stavbě. Místo pro realizaci bylo zvoleno na volné parcele č. 3093/3, v části města zvané Lange Wie-

Výkresové pohledy na budovu synagogy.

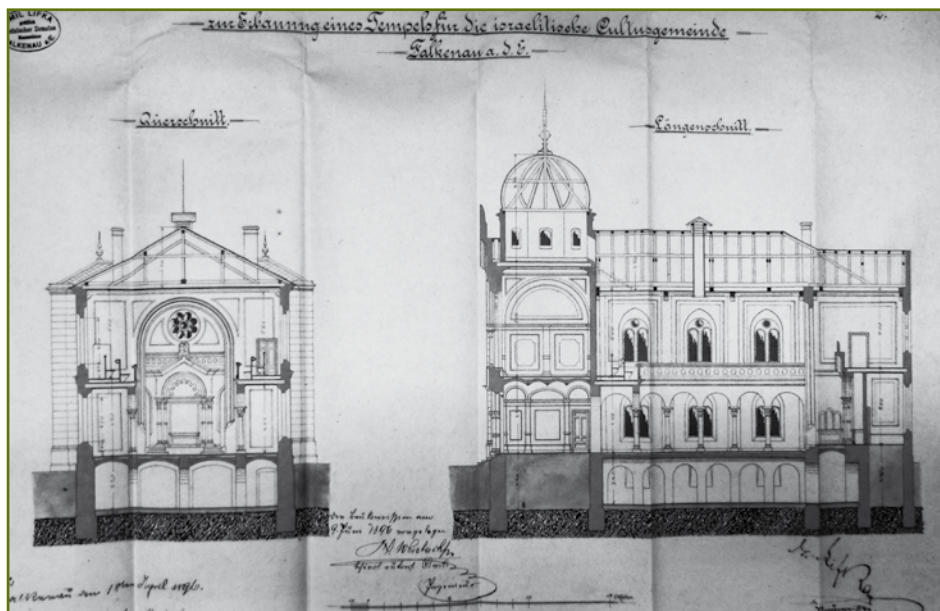
se, kterou izraelská náboženská obec zakoupila dne 17. října 1890. Parcela byla o výměře 41,72 m x 32,24 m, což činilo 1,35 ha. Zde, v místě bývalého tzv. Hradebního rybníku, začaly vyrůstat nové impozantní stavby „Centrální“ školy a tělocvičny. V dubnu 1896 vypracoval význačný sokolovský stavitel Emil Lifka po konzultaci s židovskou obcí a vídeňským architektem Maxem Fleischerem, který měl zkušenosti s výstavbou těchto svatostánek v Českých Budějovicích, Pelhřimově a Vídni, stavební výkresy sokolovské synagogy. Samotný Lifka navrhl v tehdejších Falknově další významné stavby. Mezi nimi lze vyjmenovat hotel Český dům, hotel Theierl, dům č. p. 277 (Kuvík) a jiné.

Půdorysy jednotlivých podlaží.

Synagoga byla navržena v historizujícím novorománském stylu. Dokumentace byla dne 9. června 1896 ověřena stavebním radou Ing. Hansem Weisbachem a 15. června téhož roku bylo vydáno stavební povolení, podepsané starostou města Kremlingem. Výkresy za izraelskou obec potvrdil její rabín Johann Steiner. Dne 10. srpna 1896 byl položen základní kámen budovy a již 27. dubna následujícího roku byla synagoga zkolaudována. Po odstranění drobných nedodělků a vybavení interiéru byla slavnostně vysvěcena a uvedena do užívání v srpnu 1897.

Řezy budovou.

Pokud přihlédneme k velikosti a složitosti budovy, byla doba výstavby až neuvěřitelná. Vnitřní uspořádání synagogy vycházelo z přesných pravidel, která byla stanovena již v bibli. Tento svatostánek však není jen modlitebnou, ale již z jeho hebrejského názvu (bejt kneset), což v překladu do češtiny znamená „dům shromáždění“, vidíme, že plní i jiné účely. Především se zde uschovává tóra a slouží skutkům dobročinnosti. Židé se na půdě synagogy proto nejen modlí, ale navazují vzájemné vztahy, setkávají se s přáteli a získávají pomoc v jejich tíživé situaci. Také pomoc nabízí těm, kteří ji potřebují. Stavební řešení všechny tyto atributy respektovalo. Proto byla budova poměrně velká a třípodlažní. Základní půdorysný rozměr byl 24,60 m x 15,60 m. Na všech rozích této stavby byly vysazeny rizality (t.j. části, které vystupují po celé výšce z líce průčelí). Na vstupní, tj. západní straně měly rozměr 6,50 m x 1,45 m a na obou krajích východní strany velikost 5,10 m x 1,45 m a zdůrazňovaly tak všechna nároží fasády. V půdorysu měla budova tvar písmene I. Hlavní loď uzavírala odsazená část, kde byla uložena schránka na tóru (aron ha-kodeš) o největším rozměru 8,60 m x 1,85 m. V suterénu budovy byly vybudovány mohutné pilíře pro založení konstrukce podlahy a dvaceti nosných sloupů v přízemí budovy. Kromě toho byla v podzemním podlaží zřízena očištná lázeň (mikve). Vnější samostatným schodištěm měl přístup správce do jeho suterénního bytu. V synagoze byla vybudována ještě další dvě vnitřní schodiště, zajišťující z vestibulu a bočního vchodu spojení na galerii čtyřramenným přímým schodištěm. V severovýchodní části budovy bylo schodiště točité, kterým chodili na empору hudebníci a zpěváci. Vystoupat se dalo až do půdního prostoru.

Hlavní část synagogy se nalézala v přízemí. Za vstupem byl vestibul, kterým se vcházelo do modlitebny, o rozměrech 11,20 m x 13,0 m. Zde byly osazeny lavice pro sto šedesát mužů. Na galeriích v patře mělo možnost sedět devadesát žen. Ve východní části tohoto 2. podlaží byla umístěna nad oltářem empora pro hudební sbory, která byla volně otevřena do prostoru hlavní lodi. Konstrukční výška sklepů měřila 3,20 m, prvního podlaží 4,50 m, a druhého 6,00 m. Valbová střecha s krovem o rozpětí 12 metrů měla hřeben ve výšce úctyhodných 14,5 m nad terénem. Podlaha prvního nadzemního podlaží byla od úrovně pozem-

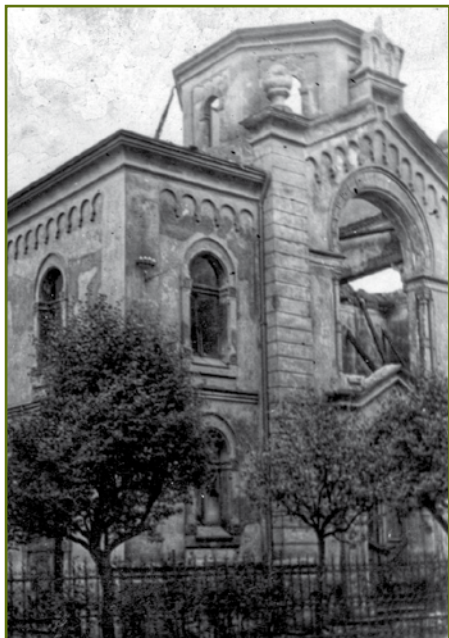

Budova synagogy po svém dokončení.

ku umístěna výše a vstupovalo se na ni po překonání pěti schodišťových stupňů. Nejvyšší částí však byla kopule cibulovitého tvaru, která byla nasazena na zděný tambur s okny na osmiúhelníkovém půdoryse. Kopule převyšovala hřeben střechy o dalších pět metrů a ve vrcholu byla umístěna na vejcovitou makovicí Davidova hvězda. Fasáda objektu nebyla příliš zdobná, pouze pod hlavní římsou měla jednoduchý obloučkový vlys a plocha hlavního vstupu a rizalitů byla opatřena pásovou bosáží vytvořenou v omítce. Plochy sousedící s modlitebnou byly rozčleněny v nároží a mezi okny pilastry. Na severní a jižní straně bylo v projektu nakresleno pět oken pro osvětlení místnosti a hlavní lodě chrámu. Okna byla navržena jako klenutá o výšce 2,7 metru s parapety vysokými 85 cm.

Porovnáním dobových fotografií s projektem vidíme, že okna do hlavního sálu byla při realizaci změněna na dvojitá, s podkovovitými, tzv. maurskými oblouky uloženými na tenkých sloupcích. Nad nimi jsou umístěny malé kruhové rozetky. Tím získal objekt orientální charakter a stal se důstojnějším. Tato změna byla zakreslena pouze do části výkresů. Na vstupní fasádě obrácené do ulice navrhl stavitel Lifka sdružená okna trojitá, která v nadpraží přecházela ve velký oblouk, a nad ním byly osazeny malé kružby. Kolem všech oken byly provedeny profilované šambrány s goticky lomeným nadpražím.

Nad hlavním vstupem do synagogy bylo v úrovni tamburu umístěno desatero. Podle zásad pro stavbu synagogy byla v patře umístěna místnost tzv. zimní modlitebna (bejt tefila), kde se mohl prostor o rozměrech 9,06 m x 5,3 m a výšce 3,9 m vyhřívat kamny. K tomu byly v místnosti zřízeny dva průduchy pro odvod spalin. V létě bylo větrání hlavní lodi zajištěno velkým otvorem v podhledu a vytaženo nad střechu vedením ze dřeva. Pro návštěvníky synagogy byl severně od vlastní budovy vybudován záchod. Jednalo se o drobnou hrázděnou stavbu, která měla rozměry 6,45 m x 3,30 m. Tento samostatný objekt byl vysoký 2,65 m, měl sedlovou střechu, krytou čtvercovými osinkocementovými šablonami (Eternit), které se začaly v té době hojně používat. Stejnou krytinu měla budova modlitebny.

Vypálená sokolovská synagoga po tzv. Křišťálové noci, 10. listopadu 1938.

V roce 1901 bylo schváleno a realizováno nové oplocení oddělující synagogu od komunikace a tělocvičny. Od oplocení byla budova modlitebny vzdálena šest metrů a prostor byl osázen listnatými dřevinami. Směrem do dnešní ulice M. Gorkého byl plot proveden ze zdobné litiny.

Synagoga sloužila celé komunitě až do roku 1938, kdy v rámci takzvané „Křišťálové noci“ byla 10. listopadu vypálena a trosky budovy zde stály údajně až do roku 1945. Následně byl prostor urovnán a vzniklo tak několik hřišť na volejbal a později v roce 1961 hotel Ohře. Po rekonstrukci hotelu na byty byla v místech synagogy odhalena pamětní deska. Je věnována památce židovských občanů Falknovska, kteří se stali v letech 1938–1945 obětí holocaustu.

Je to již osmdesát let, kdy synagoga vzplála, ale zejména v dnešní době plné netolerance je nutné tyto události připomínat. Nález stavební dokumentace k tomu velmi přispěl a navíc umožnil upřesnit i objasnit další detaily této v minulosti Sokolova nepřehlédnutelné budovy.

Jan Rund

Rok 1945 na železniční stanici Falknov nad Ohří

Pro poznání historie je nejlepší se obrátit k dobovým písemným dokumentům. Především k úředním zápisům, kronikám, dopisům a podobně. Jsou to nejspolehlivější prameny. Měly by proto být v co nejširší míře zpracovány a zpřístupněny široké veřejnosti. Čtenářům proto předkládáme jeden z neznámých pramenů pro dějiny našeho města.

Pohled na vybombardované nádraží od kolejíště.

Velmi zajímavým obdobím Sokolovska je rok 1945, kdy se do Sokolova vrátila československá státní správa. Tuto dobu známe především z díla Václava Němce „Pětačtyřicátníci“. Naprostou většinou se jedná o vzpomínky vzniklé po dlouhé době, a tak zatížené mnoha nepřesnostmi i následnými zkušenostmi. Existují ale i zajímavé a čtivé dokumenty vzniklé v té době, tedy před více než 70 lety. Jedním z nich je dnes zmizelá Kronika železniční stanice Falknov nad Ohří / Sokolov. Původní falk-

novská kronika byla vedena od roku 1918 do roku 1938. Poté byla odvezena a následně se během okupace ztratila. Obnovena byla v roce 1945, kdy pro období od roku 1918 do roku 1938 byly použity kopie zápisů, podle zákona uložené na železniční správě v Plzni.

Nová kronika byla vedena do roku 1977. Po ukončení nebyla předána do příslušného archivu a po roce 1989 byla jako pozůstatek minulých časů vyhozena do sběru. Zachránil ji soukromý subjekt. Od něho se jí podařilo vypůjčit a péčí sokolovského muzea i kvalitně naskenovat. Nejzajímavější z této kroniky je autentický popis života sokolovské stanice v roce 1945. Svoji vypovídací dobovou podobou je prvořadým zdrojem. Zde ho v přepisu poprvé uveřejňujeme pro potřeby badatelů i ostatních zájemců. Text napsal, jako svoji úřední povinnost, přednosta stanice Karel Kubš. V přepisu jsou jen drobné opravy překlepů.

Poničené nádraží při pohledu z Nádražní ulice.

Podobný pohled z prostoru před nádražím, jen z větší vzdálenosti.

Obsazení stanice v r. 1945

Vzhledem k tomu, že události sběhnuvší se v měsících, které následovaly po 5. květnu 1945, jsou pro historii stanice Falknov n./Ohří zvláště významné, budiž prominuto, že zápisy i podání o těchto událostech jsou poněkud obsírnější, než zápisy dotýkající se místních událostí a dopravy v místě v letech 1946 a dále.

Dne 6. června 1945 obdržel jsem od ředitelství státních drah v Plzni pověřovací listinu, abych dne 8. června provedl za přítomnosti obsazovací komise jmenované ŘSD Plzeň, obsazení stanice Falknov n./Ohří.

Nebyla to náhoda, že celá řada věrných železničářů se měla vrátit tam, odkud dne 1. října 1938, přesně 10 minut po půlnoci, odjížděla posledním evakuačním vlakem s tratě Cheb–Karlovy Vary za vedení nezapomenutelného tehdejšího náměstka Falknova, inspektora ČSD Karla Míchala, nýbrž spíše bych řekl osudové řízení, neboť ještě jsme tenkrát neopustili šachtami rozoraný a přece tak úchvatně krásný Falknovský kraj, abychom nepřisahal, že se opět vrátíme, jakmile nadejde pravý okamžik. Nikdy před tím jsme si více nepřáli tehda, aby přišlo něco tak hrozného jako je válka. Cítili jsme ve svém nitru a věděli jsme, že dříve nebo později tomu dojde a musí dojít, abychom byli ve formě našich historických hranic zachráněni.

Žel Bohu, nedočkal se Karel Míchal toho slavného okamžiku, jako my druzí, aby jeho noha vkročila do kraje se kterým, abych tak řekl, srostl, který tak miloval, kde se tolik napracoval v duchu presidenta „Osvoboditele“, kde by byl ještě dál pracoval v duchu presidenta „Budovatele“!

8. června přijel jsem vlakem čís. 624 do Plzně. Již na pražském peróně potkávám plno chlapců známých obličejů a nepotřebujeme jeden druhému ničeho říci. V obličeji každého se dalo přesně vyčísti: „Jedu do Falknova“. Mnozí z nich, aby nezmeškali autobus, čekali v Plzni již od večerních vlaků. Vlakem čís. 614 přijel za vedení vrch. adj. Franty•Mezery, určeného jako nástupce Karla Míchala, silný kádr Zdických. V obličejech všech nějaká taková slavnostní nálada, ale ještě něco jiného, co nedá se dobře pouhými slovy vypověděti. Můj Ty Bože, vždyť se vracíme skoro po sedmi dlouhých letech, plných utrpení a strádání, kdy nám byl rván jazyk z úst a duše z těla, domů. Ano, domov náš to byl, ten krásný sever a domovem naším navždy zůstane.

Je nás více než padesát a až na tři nebo čtyři, samí Falknováci. Ženeme se se svými zavazadly k autobusu, který stojí před nádražím a již se rovnají kufrý na střeše a urychleně se nastupuje. Jsme namačkáni jeden na druhém, ale ani slova protestu, vždyť ženou se naší hlavou vážnější myšlenky, než touha po pohodlí. Dva ze zaměstnanců sedají na chladič vozu, aby dělali vůdce výpravy.

V 8 hod. 45 min. se vůz rozjíždí, vyjíždíme z Plzně, zanedlouho projíždíme krajem, který byl německými okupanty označován za Sudety. Je to krásný kraj, zalesněný, mezi lesy osetý lány úrodných polí, ovocnými sady, tu a tam se třeptí hladiny rybníků. Je to učiněná pohádka a není divu, že na tuto krásnou českou zemi měl záslusk největší zločinec světa a s ním jeho zpupný a nehodný národ. Jedeme opatrně, poněvadž vůz je přetížen, směřujeme na Toužim, Bečov, Loket, Horní Slavkov. Cestou až sem jsme byli nejméně desetkrát zastaveni, střídavě příslušníky chrabré rudé armády a armády americké, po prohlédnutí bumážek dále propuštění. Silnice z Bečova na Krásný Jez, Loket, Horní Slavkov je o svých okrajích posetá nesčíslným počtem rozbitych aut nezničitelné německé armády. V Horním Slavkově čekáme celých 45 minut na rozhodnutí amerického velitele, než je nám povolen volný průjezd směrem na Nové Sedlo. Zanedlouho vidíme Britanku, komíny chemické továrny a Kesnerky a již vjíždíme do samého Falknova. Loketní ulice je poněkud rozbombardována.

V pár minutách zastaví vůz před nádražní budovou. Se slavnostním pocitem, s pocitem zvláštního uspokojení vystupujeme z vozu, prohlížíme nádražní budovu, která je z jedné třetiny rozbombardovaná, a jsme zároveň prohlíženi nevráživými pohledy německého obyvatelstva a pohledy plnými nejistoty za-

Zničená lokomotiva a vagóny v kolejisti, v pozadí škola na Šenvertu, později dlouhá léta gymnázium.

městnanců drážních. Je mezi nimi pro nás mnoho známých, ale nevšimáme si jich, neboť všichni víme, jak nám ublížili, a oni to ví také a jsou si toho plně vědomi. Odtud také onen povědomý strach v jejich očích a veliké otazníky v nich: „Co bude s námi?“

Ve zbytku dne a v den příští provedena povrchní předávka stanice, provisorní ubytování zaměstnanců po bytech soukromých, ale hlavně v prvním poschodí hotelu „Christl“, kde se spalo na zemi i po třech a náměstek Franta Mezera rozbil svůj stan na holých stolech ve skladištní budově. Po třech dnech ucho-pili jsme se plně iniciativy v celé stanici i na přilehlých tratích. Po průzkumných jízdách se zjistilo, že není situace zdaleka tak zlá, jak to vypadalo na prvý pohled. Poněkud hůře to bylo s kancelářskými místnostmi. Kancelář přednosta, vozového úředníka, dopravních úředníků, kancelář telegrafní, dispozičního úředníka, úplně probourána, vše uvnitř zničeno. Osobní pokladny i se zařízením zdemolované, vykradené. Krátce, co nerozbily bombardéry, bylo úmyslně Němci zničeno. Kompostéry, terniony, tiskací stroj na jízdenky, inventář, ostatní potřebné pomůcky, zkrátka vše, co je k provozu nutně potřeba, bylo zlovolně znehodnoceno. Myslíme si v duchu každý, kdo tu spoušť vidí, že nutno začít od počátku.

Kolejiště je zarostlé po celé ploše travou na metr vysokou, takže budilo dojem prémie a kolejnice, které pro tuto bujnou vegetaci nebylo vidět, jsou úplně zrezivělé. Jak by také ne, vždyť se jistě po delší dobu ve stanici kolo neotočilo. Na chebském zhlaví, za stavědlem II, jsou hluboké krátery po bombách, drátovody zasypány a stavědlo samo zdemolováno. Na točně rozbitý stroj, třetí a pátá kolej nesjízdná. U stavědla I několik hlubokých kráterů a drátovody rovněž zasypány vysokou vrstvou zemin a z části zpětrhány, stavědlo vytlučené. Na seřadovacím nádraží koleje čís. 15, 17, 19 nesjízdné, jinak vypadá seřadiště jako step. Takový byl obraz falknovského nádraží.

Tohle vše nás nezastrašilo a vědomi jsouce si svého poslání, vyhrnuli jsme si všichni rukávy a jsouce v neustálém kontaktu s odborem, výtopnou a veřejnými správními úřady razili jsme heslo: „Ku předul!“, narážíme na časté potíže, nedostatek materiálu, odříznutí od vnitra následkem nemožného dorozumění, nižádného vlakového spojení. Nic nás nezastaví, prokousáváme se všemi překážkami a víme jen jedno: Musíme vydržet a prorazíme.

Potíže nám dělají samotní Američané. Z vnitra jsme v pravém smyslu bombardováni žádostmi o karbid, uhlí a pod. Okresní správní komise potřebuje naopak z vnitra pro pohraničí potraviny a neustále svůj požadavek urguje. Na každý jednotlivý vůz potřebujeme povolení Američanů k jeho přepravě, a s bídou se nám podaří získati po několika hodin trvajících domluvách povolení na tři až čtyři vozy těchto zásilek. Později nám povolí pro Karlovy Vary 20 vozů uhlí denně. Zkusíme to s nimi jinak. Přidáváme totiž vůz po vozu bez povolení a projde to. Tak se nám poprvé za týden podaří protáhnout vlak o 45 ti vozech do vnitrozemí. A od té doby to jde s nákladovou dopravou pokud zásoba vozů stačí. Máme z toho radost a dělá se s chutí.

15. června zahajujeme osobní dopravu mezi Falknovem a Karlovými Vary a získáváme přípoje do Chomutova a na Plzeň. 20. června zahajujeme osobní dopravu do Oloví a zpět. Tři dny potom až do Kraslic a navazujeme spojení z Falknova do Tršnic a nákladovou dopravu přes Františkovy Lázně do Aše. Jedná se o přepravu uhlí pro třetí americkou armádu a o kompenzační obchod mezi Selb-Stadt a Falknovem. Tato přeprava je oříškem sama o sobě a způsobí v pozdější době mnoho nepříjemností ve styku mezi námi a americkou okupační jednotkou.

Každý dobrý pozorovatel vidí, že jsme prorazili. Ještě tu a tam překážky, ku příkladu časté vykolejení vlaku přes rozbombardovaný úsek tratě před Karlovými Vary, ale to bylo v krátkém čase odstraněno. Je 4. července 1945. Kolejiště stanice Falknov n./Ohří je prosto trávy, takže nebýti ve stanici plno vozů, viděl bys kolejnice jasně probíhat od svatavského mostu až po Bohemku, nikoliv však zrezivělé, nýbrž jako blyštící se pásy. Stavědlo II, III, IV připraveno k částečnému zapnutí, koleje čís. 15, 17 na seřadovacím nádraží s jízdné, kolej čís. 19 se uklizuje, točna opravená, koleje čís. 5, 3 s jízdné a na stavědle I se plnou parou pracuje. Na osobním a seřadovacím nádraží je 10.000 tun uhlí připraveno k odjezdu. Bohužel stanice Plzeň nemůže zdotat tento příděl zátěže pro opravu jejího seřadovacího nádraží.

Nemohu se nezmíniti ještě o některých vážnějších nesnázích, které nás krátce po obsazení Falknovské stanice potkaly. Bylo to 13. června, kdy se jednotky americké armády vyměňovaly. Velitel čerstvé jednotky dal nám ultimatum do večera se vystěhovat ze všech kancelářských místností ve skladišti a i z hotelu Christl. Dopadlo to na nás jako hromová rána a znamenalo to pro nás býti na ulici. Nic nepomáhaly pohrůžky z naší strany, že vrátíme se demonstrativně ke svým domovským služebnám a že si budeme ztěžovati u ministerstva vnitra a ministerstva dopravy. Teprve po vyjednávání do noci trvajícím za pomoci šikovného tlumočnicka, člena okresní správní komise, podařilo se Američany odvrátit od jejich úmyslu. Spokojili se se zabráním třech čtvrtin skladištního prostoru a přízemku hotelu

Jeden z českých nádražků u zničené lokomotivy.

Christl, kde hodlali jsme zříditi závodní kuchyni pro naše zaměstnance. Ze skladiště nás později vystěhovali úplně, udávající jako důvod, že se jim ztratily dva pytlíky cukru a podezřívající z krádeže naše zaměstnance. Zatím byli příslušníci americké jednotky viděni ze staniční pokladny, kterak nosí přes den pytlíky na ramenou do protějších domů, kde udržovali styky s německými děvčaty a pravděpodobně s nimi také šmelinaři. Aby zápisky prvních dnů našeho pionýrského života byly úplně, je třeba se zmíniti, že stravování v hotel „Ham“ je bezvadné.

5. července 1945 v průvodu na „Hami“, v předvečer svátku Mistra Jana Husa, je na 800 účastníků. Vesměs muži, jichž rodiny jsou ještě ve vnitrozemí. Jsou to muži tvrdí, ukáznění odhodlaní a pracující k tomu, aby se kola roztočila na plno, jdoucí za heslem „Pravda vítězí“. Jsou to většinou otcové rodin, zatím od svých drahých odloučení, ale schopní připravit svým rodinám opravdový domov, ten pravý domov a jen v českém Falknově.

27. července je poslední kolej č. 19 sjízdná a seřadovací nádraží je tím uklizeno. Dne 1. srpna obsazeno stavědlo III a 6. srpna stavědlo IV. Tím zahájena práce na seřadovacím nádraží. Zároveň částečně uvolněno skladiště Američany a započato s přepravou kusového zboží. Potřebu uhláků v tu dobu kryjeme plně, 320 vozů denně. Dne 5. září částečně zapnuto stavědlo II, III, IV a stanice, nebýti bombardované přijímací budovy, nabývá ráz mírového stavu. Dne 20. listopadu zahájen provoz přes tržnický most a tím docíleno přímé spojení vlakové s Chebem, což má veliký význam pro urychlení dopravy na Plzeň.

Po celou tuto dobu bylo nám třeba snést mnohá příkoří od příslušníků okupační jednotky armády americké. Vyhrožuje se nám mnohdy i zbraněmi, nechceme-li dovoliti ložení ČSD vozů za hranice, nebo dovoliti jízdou Němců se zavazadly v amerických uhelných vlcích. Je třeba snést i hrubého násilí páchaného jimi na našich zaměstnancích. Bezdůvodně je napadnut náš průvodčí vlaku a vyraženy mu zuby, je ztlčen zaměstnanec vozové služby a vše to se děje z návodu německých holek, majících určitou oporu. Případy nejsou ojedinělé a je třeba se ovládati. Toto nejsou osobní stesky, ani není zde snaha vzbudit soucit, třeba jen uznání těm, kteří zde znovu budovali. Konečně 2. prosince 1945 byl proveden odsun americké okupační jednotky a my začínáme hospodařit sami, na svém.

Rudolf Tyller

Kdo byl sv. Vavřinec?

Dominantou a největší památkou města Chodova (kdy mnoho dalších pozoruhodností už se zde bohužel dodnes nedochovalo) je barokní katolický kostel, postavený v letech 1725–1733 stavitelem Wolfgangem Braunbockem z Teplé za majitelů panství a donátorství rytířů z Plankenheimu. Dějiny původní chodovské kapličky či kostelíka v místech u kašny na Staroměstské ulici, kde stál až do 17. st., začínají však již s waldsassenskými mnichy a podrobně známa je, hlavně díky Miloši Bělohlávkovi, rovněž i novější historie města a dnešního chrámu, ale připomeňme si po kom má vlastně kostel své jméno?

Kostel v Chodově byl minimálně od poloviny 14. století zasvěcen sv. Vavřincovi (fr. Laurent, něm. Lorenz, it. Lorenzo, angl. Lawrence) po národním světcí Španělska, který se narodil v Aragonu v Hispánii kolem roku 230 n. l. Tento arcidiakon a mučedník patří (vedle sv. Petra a Pavla) mezi nejoblíbenější a nejuctívanější světce světa. Jen v Římě mu je zasvěceno na 30 kostelů, ve světě pak na několik tisíc

Svatý Vavřinec.

(též v Horní Blatné, Krásném Údolí aj.). Etymologie slova Vavřinec se vykládá jako pocházející z Laurenta (lat. Laurentius).

Je patronem knihovníků, archivářů, správců, pivovarníků, sklářů a sklenářů, prادلen a žehlířů, žáků a studentů, mlynářů i pekařů, dříve hasičů, ale hlavně kuchařů a cukrářů (dodnes se v ČR pořádají každoroční soutěže Gastro Vavřinec i např. s Vavřineckým melounováním – soutěží ve vyřezávání melounů, kterými by se chodovští mohli inspirovat). Je přímluvcem a vyzván při chorobách očních, ischiasu, horečce, kožních chorobách a proti nebezpečí ohně, moru a mukám očištění; za úrodu a zdravotnost vinných hroznů i vinohradníků. Znázorňován bývá jako mladý jáhen s atributy roštem a knihou, často také s váčkem na peníze nebo chlebem. Tradice říká, že vzdělán odešel do Říma, kde se stal služebníkem papeže Sixta II. Římský císař Valerianus, který byl krutým pronásledovatelem křesťanů, nechal Sixta popravit a znelíbil se mu i Vavřinec. Ten zatím rozdával požadovaný církevní majetek mezi chudé, jež označil za poklady církve, a tak ho nechal císař

po mučení a bičování upálit na železném roštu. Už Sixtus mu prorokoval mučednictví a do dějin vešla Vavřincova slova katovi: *„Pečeně je hotova, obrať ji a jez“*. Za to byl později svatořečen a jeho čin se stal legendou. Během upálení nevyšel nářek, Vavřinec velebil Boha a modlil se. Zemřel dne 10. srpna 258 a je pochován na Beranejském poli v bazilice po něm později pojmenované Sant Lorenzo fuori le Mura, která dnes patří k sedmi patriarchálním chrámům v Římě.

V dřívějších dobách zvonily na den sv. Vavřince 10. srpna zvonky (od loňska v Chodově opět!), oblíbené a jedny z nejstarších v regionu jsou Svatovavřinecké poutě a lidové pranostiky říkají, že: *„Je-li na Vavřince a Bertla hezky, vyjde podzim dobře; Svatý Vavřinec - první podzimce; Jak Vavřinec navaří, tak se podzim vydaří (s vinařskou obměnou ...tak se dobré víno udaří); Jestliže na svatého Vavřince prší, bude hodně myší; Svatý Vavřinec dá létu první žďuchanec; Na svatého Vavřince hop zemáky do hrnce nebo Na svatého Vavřince jdou oříšky do věnce či Na Vavřince bývá zvykem, že přestává dítví růsti a Svatého Vavřince - svícen do světnice“*. V selském kalendáři je Vavřinec rozhodující pro předpověď počasí. Je totiž prvním „podzimním bratrem“, který zahajuje pěstování podzemních polních plodin, kdy se říkávalo: *Svatý Vavřinec odnáší srp a zapřáhá pluh*. Má-li se například dobře urodit řepka, měla by se zasázet právě 10. srpna, zkrátka Vavřinec ukazuje, jaký podzim nastupuje.

V jižních Čechách se na sv. Vavřince zdobením domů jeřabinami připomínala legenda, podle níž si římská vojska označili dům, v němž se Vavřinec skrýval, aby ho mohli druhý den zatknout. Jenže když druhý den přišli, tamní křesťané ozdobili jeřabinami všechny domy a vojáci museli odejít s nepořízenou, přesto jak je popsáno výše, skončil rožněn.

Věřící se tak k němu obrací (pro smířlivou smrt v plamenech a nejvyšší oběť pro víru) vždy, když hrozí oheň. Např. papež Lev Veliký o něm řekl: *„Oheň, který hořel v něm, mu pomáhal snášet zevní oheň mučednický“* a spisovatel Romain Roland *„Oběť je slastná, jestliže chápeme, proč jsme obětováni“*.

Kostel sv. Vavřince v Chodově.

Paradoxně chodovský svatostánek několikrát vyhořel, zažehnut bleskem (např. v roce 1654 byl starý kostelík po zásahu do věže zničen a nakonec stržen; znovu r. 1799 opět blesk do věže přímo na Štědrý den kostel velmi poničil).

10. srpna 1296 se také narodil český král Jan Lucemburský (otec Karla IV.) a 21. července podle církevního kalendáře má svátek ještě i druhý svatořečený Vavřinec, avšak z Brindisi, který žil v 16. století jako kapucínský mnich a tento řád přivedl i do Prahy na Loretu, získal titul učitel církve, byl lingvistou a dokonce ovládal i češtinu.

Odtud můžou pocházet zřejmě i konsekvence k původu jména chrámu, jako i z tradované chodovské pověsti o chrabrém činu jiného mnicha Vavřince, který měl poustevničit na Smolnickém kopci a výstražným zvoněním ze své zvoničky měl zachránit Chodov před loupeživými jezdci, ovšem ani po žebравém zachráncei toho jména nemá náš svatostánek své jméno, ani po brindiském knězi, ale jen a pouze po sv. Vavřinci z 3. století, jemuž byl zasvěcen a stal se mu patronem.

Kostel byl ohrožen ještě několikrát nejen ohněm či podložením, ale i např. důlní činností nebo stavbou paneláků před budovou, které způsobily velké trhliny. Statika chrámu trpěla, po odsunu původních německých obyvatel po válce i za komunistů velmi chátral zatékáním a nezájmem, což vyústilo až v havarijní stav, avšak r. 2006 byl církví převeden na město a naštěstí se dočkal generální celkové rekonstrukce, včetně varhan aj. To vše je zdokumentováno (i s tímto mým pojednáním o Vavřincovi) pro příští generace v kovovém pouzdru v podstavci kříže na vrcholu kostelní věže. A opravy stále pokračují, opraven byl původní zvon Jan Vilém, prozkoumána krypta a na CT antropologicky ostatky, lampáda, zpět se v loni vrátila např. zrekonstruovaná plátna křížové cesty, nově byly odlity dva další zvony (sbírkou občanů zvon Vavřinec a sbírkou hasičů zvon Florián, tedy zdvojená ochrana proti ohni) aj. Ve městě také vzniká muzeum, abychom si vážili historie i toho mála, co nám v Chodově zbylo.

Pavel Vaculík

Sokolovsko v době poděbradské

V letošním „osmičkovém“ roce si bude většina lidí připomínat převážně události moderních dějin – konec 1. světové války a vznik ČSR, Mnichov, „Vítězný“ únor nebo okupaci vojsky Varšavské smlouvy. Osmičková výročí se ovšem vztahují i k událostem o stovky let starším. Letošní rok je tak možné spojit i s postavou „husitského krále“ Jiřího z Poděbrad, k němuž se vztahují hned dvě výročí, a to dobytí Prahy v roce 1448, kdy Jiří získal moc nad značnou částí království, a zvolení českým králem roku 1458. Průstudování doby života a vlády Jiřího z Poděbrad je velkým dluhem české historické vědy, včetně regionálních studií o daném období. Jak tedy vypadalo Sokolovsko v době poděbradské?

Centrem našeho kraje byl stejně jako v dřívějších a pozdějších dobách Loket. Sokolov i Loket ovládal v poděbradském období nejprve Kašpar Šlik, někdejší kancléř, který zemřel roku 1449, a posléze jeho mladší bratr Mates Šlik. Ten již za života svého bratra zastával úřad loketského a chebského purkrabího. Mates roku 1452 uznal autoritu Jiřího z Poděbrad a stal se jeho straníkem. Jedním z jeho nejvýznamnějších diplomatických počínů bylo uzavření dvouletého příměří mezi Jiřím z Poděbrad a Saskem roku 1455. Na přelomu let 1470–1471 měl Mates prodat Loketsko saským knížatům, údajně se souhlasem krále Jiřího. Prodej však nakonec nebyl realizován, neboť se loketští měšťané a manové postavili proti tomuto prodeji na odpor a Loket se stal opět šlikovským. Starý Mates zemřel roku 1487 a byl pohřben v Lokti, kde se ještě před přestavbou kostela nacházel jeho náhrobek. Jeho potomci byli zakladateli tří větví rodu: falknovské (sokolovské), loketské a ostrovské (pozdější jáchymovské). Jiří z Poděbrad zasáhl nejen do života loketských pánů, ale i tamních měšťanů. Roku 1465 zrušil na základě žádosti loketských a karlovarských měšťanů výsadu dědičné krčmy Albrechta Meinla, která se nacházela v Tuhnicích. Výsada totiž byla v rozporu s privilegií obou měst.

Dějiny Horního Slavkova a Krásna v době poděbradské jsou spjaté s Bečovem, který byl centrem panství, k němuž města náležela. Za husitských válek získal Bečov jako zástavu od pánů z Plavna katolický válečný podnikatel a předek rodu Schwarzenbergů Erkinger ze Seinsheimu, jehož roku 1437 vystřídal v držbě Mates Šlik. Záhy se však na hradě usídlili příslušníci holické větve rodu Šternberků, sňatkově spříznění s rodem Seinsheimů, konkrétně Petr Holický ze Šternberka, syn známého válečníka Aleše Holického, působilého kdysi ve službách krále Zikmunda. Petr Holický měl na bečovském hradě ku pomoci písaře Jošta z Einsidle, pozdějšího sekretáře Jiřího z Poděbrad. Kolem roku 1453 získali Bečov opět páni z Plavna, z nichž se posléze stali jedni z největších nepřátel Poděbradské strany v zemi a zakládající členové tzv. Zelenohorské jednoty.

Hrad Hartenberk a k němu náležející Krajkovou ovládal rod Maleříků, mající svůj původ u někdejšího loketského purkrabí Jana Maleříka. Maleříkové měli podle literatury jakési spory s Chebem, v jejichž důsledku měli Chebští Hartenberk roku 1459 oblehnout, ovšem tato tvrzení nemají žádnou oporu v pramenech. Albrecht Maleřík prodal hrad Jiřímu z Poděbrad a ten jej 24. října 1462 zastavil Matesi Šlikovi. Od Matese Šlika tehdy král Jiří získal Nejdek a Hroznětín, které připojil k Lokti.

Kynšperk byl od doby husitských válek držen zástavně Ondřejem ze Štampachů. Držbu Kynšperka potvrdil král Ladislav Pohrobek Ondřejovým synům bratřím Volfangu, Ja-

Jiří z Poděbrad.

novi, Kryštofovi, Kašparu a Janovi mladšímu listinou vydanou v Budíně 9. dubna 1457. Král Ladislav listinou oznámil, že nehodlá Kynšperk ze zástavy za svého života vyplácet pod podmínkou, že bude hrad jemu a jeho nástupcům v případě potřeby otevřen.

V létě 1452 byl kraslický hrad zničen Chebskými, kteří tehdy válčili s pány z Plavna (majiteli Kraslic) během tzv. boršengrýnské války (1452–1454). Roku 1466 odňal král Jiří Kraslice pánům z Plavna a udělil je v manství Konrádu Metschovi, hejtmanu na Voigtsbergu v dnešní Olešnici nad Haštrovem (Oelsnitz), a jeho bratrům Hanušovi a Pecoldovi. Všichni tři složili Jiřímu 25. března téhož roku v Míšni lenní přísahu. Listinu pečetil pouze první z bratrů.

Poměrně málo poznáná je historie dnešního Chodova ve sledovaném období. Již od sklonku 30. let 15. století se zde objevuje rod Hýzrlů, s nímž se setkáváme i na dalších lokalitách na území starého Loketska. Rod Hýzrlů byl patrně rodově spřízněn s mnoha dalšími rytířskými rodinami z Loketska, např. s Pliky, Raussengrünery nebo Winklery. V jejich těsné blízkosti žil na tvrzi ve Vřesové rytířský rod Unruherů, jehož příslušníci se pak v následujícím staletí stali pány Horního Chodova.

Doba Jiřího z Poděbrad byla přelomovým obdobím českých dějin, a přestože se klíčové události této doby odehrávaly jinde než na území starého Loketska, jednalo se ve své době o region významný nejen pro své nerostné bohatství, ale také proto, že se zde nacházel domov králi věrných Šliků a jeho nepřátel z rodu pánů z Plavna.

Jan Boukal

Zvony v loketském chrámu svatého Václava

První písemné zmínky o zvonech v loketském kostele nacházíme ve farní kronice k roku 1459, kdy byl ulit „velký“ zvon. Pravděpodobně tento zvon (opět označován jako „velký“) byl v roce 1504 Sebastíanem Šlikem odvezen do Annabergu, kde byl přetaven na zbraně. Dr. Gnirs ve své Topografii zmiňuje také 165 liber (cca 80 kilogramů) těžký zvon neurčené datace (o výšce 60 cm a průměru 59 cm) s nápisem na plášti

**CHRISTOF GLOCKENGISSER ZU NÜRNBERG GOS MICH
ZU GOTTES DINST GEHER ICH**

(něm. Kryštof, zvonař z Norimberka, mne ulil. K počtě boží sloužím.)

Je pravděpodobné, že zvon pocházel z dílny norimberského zvonařského mistra Christopha Rosenhardta (1529–1594), zvaného Glockengießer (Zvonař). Pak by se tento zvon dal časově zařadit do druhé poloviny 16. století. K jeho zničení došlo nejpozději během velkého požáru Lokte 26. ledna 1725, kdy vyhořel i farní chrám svatého Václava a všechny zvony se roztavily.

Nové zvony byly (alespoň některé) podle farní kroniky ulity u zvonaře Johanna Franze Vidala v Chebu hned v roce 1726 a celý soubor byl tvořen čtyřmi zvony. Největší z nich, mariánský, nesla jméno „Svatá Maria“. Vážil 621 kilogramů a jeho dolní průměr byl 102 centimetrů. Nápis na zvonu zněl

A FULGHURE ET TEMPESTATE LIBERA NOS JESU CHRISTE

(lat. Od blesku a zlého povětří ochraňuj nás, pane Ježíši Kriste)

Kostel sv. Václava v Lokti.

Plášť zvonu byl ozdoben reliéfy Panny Marie, svatého Václava, svatého Jana a znakem křížovníků – křížem s hvězdou. Druhý, prostřední, zvon byl pojmenován „Svatý Florián“. Vážil 216 kilogramů při dolním průměru 82 centimetrů. Na zvonu byl kromě vyobrazení svatého Floriana podle farní kroniky také nápis, který zněl

SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM AB HOC USQUE IN ACTORUM

(zkomoleně lat. Budiž jméno Páně pochváleno od teď až na věky)

Dr. Gnirs ve své „Topografii“ ovšem cituje tento nápis v poněkud odlišné podobě, která je vzhledem ke smyslu latinské věty pravděpodobnější

SIT NOMEN DOMINI BENEDICTUM EX HOC NUNC USQUE IN SECLUM

(lat. Budiž jméno Páně pochváleno od teď až na věky)

Tento zvon měl také na věnci nápis určující rok jeho ulití

FRANCISCUS VITAL REFUSA ANNO DOMINI MDCCXXVI

Třetí zvon v kostelní věži „František“, o váze 113 kilogramů a dolním průměru 57 centimetrů, nesl na svém plášti vyobrazení Pána Ježíše na kříži a pod ním nápis

JESU FILII DEI VIVI MISAERE NOBIS

(lat. Ježíši, synu živoucího Boha, smiluj se nad námi)

Poslední zvon byl umístěn v sanktusníkové věži loketského kostela, kde sloužil jako sanktusový zvon a je označován jako zvon „Svatý Jan Nepomucký“. Na plášti měl reliéf jmenovaného světce, vážil 36 kilogramů a měl dolní průměr 39 centimetrů. Podle všeho byl bez nápisu, možná byl ozdoben jen reliéfem světce.

Všechny zvony sloužily až do roku 1917, kdy bylo rozhodnuto o rekvizici části zvonového fondu pro válečné účely. Stalo se tak ráno 17. ledna 1917. Loketský farář nejprve nechal všemi zvony více než čtvrt hodinu vyzvánět, aby se, jak praví městská kronika, tímto způsobem rozloučily, neboť předtím „téměř dvě staletí oznamovaly každou radost i smutek našeho města“. Poté byly za asistence vojska svrženy z kostelní věže zvony „Svatá Marie“ (631 kg) a „František“ (113 kg).

Oba zbývající zvony byly v kostele prozatím ponechány, ale již 20. září 1917 byl snesen a odvezen k roztažení i sanktusový zvon. V kostele tak zůstal na konci války jen „Svatý Florián“. Potřeba nových zvonů se počátkem 20. let prohloubila natolik, že 1. června 1924 došlo k založení zvonové komise, v jejímž čele stanul loketský lékárník Anselm Veidl. Činnost této komise se setkala s velkým úspěchem, do sbírky přispívali nejen obyvatelé Lokte a přifařených obcí, ale i lidé ze širokého okolí. Díky tomu mohla být již 6. ledna 1925 uzavřena objednávka na doplnění zvonového fondu s firmou zvonaře Richarda Herolda z Chomutova.

Celková cena byla 32.000 korun a byly za ně pořízeny čtyři nové zvony, které plně nahradily původní soubor. Poslední zbývající původní loketský zvon – Florián – byl převezen do kostela Nejsvětější Trojice ve Starém Sedle, odkud byl bohužel zrekvírován během druhé světové války. Nové zvony byly následující: Největší nový zvon byl zasvěcen Panně Marii, byl naladěn do tónu „G“, vážil 640 kg a na plášti zvonu byl nápis

Für das in Weltkrieg 1914 – 1918 verlorene Geläute aus d. Jahre 1726 durch Eibogens Bürger zu Ehren s. Marias der Kirche erneut

(něm. Za zvony z roku 1726 ztracené v letech 1914 – 1918 ve světové válce,
obnovili měšťané loketští k počtě Panny Marie)

S. Maria regina pacis ora pro nobis

(lat. Svatá Mario, královno pokoje, oroduj za nás)

Zvon laděný do „C“, o váze 250 kilogramů byl zasvěcen svatému archandělu Michaelovi.

**Temp RR. DD. Jos. Vlasák M. mag. ord. cr. et G. Vašura decan. cubit. haec campana
fusa est in hon. s. Michaelis Archang**

(lat. V časech důstojného pana Josefa Vlasáka, velmistra Řádu křížovníků a G. Vašury, děkana loketského, byl tento zvon ulit ku slávě svatého archanděla Michaela)

HI. Erzengel Michael beschützte uns

(něm. Svatý archanděle Michaeli, ochraňuj nás)

Zvon svatého Antonína. Hmotnost 145 kg, ladění do „Es“. Na jeho plášti byla jména členů zvonové komise a pod nimi nápis

HI. Antonius v. Padua bitte für uns!

(něm. Svatý Antonín Paduánský, oroduj za nás!)

Zvon svatého Floriána (zvon za oběti světové války) o váze 95 kg (při dolním průměru 55 cm a výšce 57 cm) je naladěný do tónu „F“ a nese na svém plášti nápis

Zu Opfern des Weltkrieges. Herr gib ihnen die ewige Ruhe u. das ewige Licht leuchte ihnen

(něm. Obětem světové války. Pane, dej jim věčný pokoj a světlo věčné, ať jim svítí.)

HI. Florian, bitt für uns!

(něm. Svatý Floriáne, oroduj za nás!)

Slavnost posvěcení nových zvonů se odehrála 7. června 1925, v neděli o slavnosti Nejsvětější Trojice. V deset hodin celebroid velmistr řádu křížovníků Josef Vlasák na loketském náměstí slavnou mši svatou, během které byly zvony vysvěceny. Stalo se tak za velké účasti loketského obyvatelstva. Kmotrami nových zvonů se staly dámy Marie Vašurová, Josefina Kämpf, Rosa Kleckner, Marie Schebek, Ernestine Rokyta, Hilda Hönsel, Anna Grünes a Karoline Neidhart. Ještě téhož dne byly ve dvě hodiny zvony umístěny do kostelní věže a v šest hodin večer se rozezněly poprvé. Během druhé světové války byly z loketského chrámu odvezeny tři větší zvony (Panna Marie, Michael a Antonín) a zůstal v něm do dnešních dnů jen nejmenší zvon Florián z roku 1925.

Miloš Bělohávek

Pískovna Erika jako ráj obojživelníků

Nedaleko Sokolova se připravuje k vyhlášení nové chráněné území přírody, a to kategorie téměř nejvyšší, nejvýznamnější – národní přírodní památka. Zajímavostí může být, že vzniká v bývalé těžebně písku, v pískovně Erika nacházející se mezi Svatavou, Lomnicí a Boučím. Tak, jak končila těžba písku a odjížděla technika, začali pískovnu postupně osidlovat živočichové a během několika let se z pískovny stala jedna z nejvýznamnějších lokalit obojživelníků v Karlovarském kraji. Ukončení těžby písku bez následné rekultivace po sobě zanechalo velmi členitý terén s kopečky, dolíčky, loužemi a drobnými vodními plochami. Vytvořily se tak ideální podmínky pro život čolků a žab.

Pískovna Erika. (foto P. Krása)

Povrch čerstvě opuštěné pískovny je prostý vegetace, což usnadňuje drobným obojživelníkům pohyb po souši. Mělké tůňky a louže nejsou zastíněny břehovou vegetací a na jaře se mohou rychleji prohřívat. Díky tomu je vývoj vajíček obojživelníků, později jejich larev a pulců, rychlejší a úspěšnější v cestě k dospělosti.

Pískovnu Erika postupně osídlili skokani zelení, skokani hnědí, rosnička zelená, ropucha zelená a asi zde nejvýznamnější žába ropucha krátkonohá. Spolu s těmito žábami zde žijí ještě čolek horský, čolek obecný a čolek velký.

Na základě průběžného přírodovědného průzkumu lokality, který trval přibližně od roku 2000, došlo po vyhodnocení zjištěných dat ke krokům spějícím k ochraně lokality. Souhra okolností, především jím byl záměr vlastníka pískovny ukončit těžbu, vedla k postupnému projednávání ochrany území a formy této ochrany. Pískovna Erika byla zařazena do seznamu evropsky významných lokalit právě z důvodu výskytu zmíněných obojživelníků. Vzhledem k tomu, že území není jen rájem obojživelníků, ale pískové povrchy vyhledávají mnohá společenstva hmyzu (např. zemí včely), specifické mechy a lišejníky, okolí nádrží mokřadní rostliny a vážky, a z geologického hlediska představuje pískovna učebnici geologie v přírodě, přistoupilo Ministerstvo životního prostředí k návrhu vyhlásit lokalitu jako národní přírodní památku. Na této představě se postupně dohodlo s vlastníkem pozemku (Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s.), a tak v současné době probíhají přípravné práce směřující k přesně vymezené územní ochraně pískovny. Vyhlášením za národní přírodní památku (proběhne během roku 2018) však ochrana území nekončí, ba naopak spíše začíná.

Pískovna je antropogenní území, vzniklé přeměnou povrchu, který po ukončení narušování začíná velice rychle podléhat přirozeným pochodům zarůstání (odborně se tento jev nazývá sukcese). To by v zásadě ničemu nevadilo, ba naopak, vznikala by tu postupně jakási přirozená příroda. Ovšem tento proces nemusí vždy vyhovovat obojživelníkům. A zde jim také nevyhovuje. Ropucha krátkonohá vyhledává pro své rozmnožování mělké nezarostlé tůně, které se rychle prohřejí na jarním sluníčku. A na souši, kde žije zbytek roku od naklazení vajíček, zase vyžaduje vegetaci nezarostlý povrch, neboť není skákavou žábou, ale žábou chodící. Otevřený povrch je pro ni přehledný a průstupný, může se zde rychleji pohybovat a ukrývat se zahrabáním po kameny. A obdobné požadavky mají čolci, ti jen zůstávají ve vodním prostředí delší dobu i po rozmnožování a souš využívají až k zimování.

Povrch pískovny tedy postupně zarůstá, nejdříve dřevinami borovice, poté se pod borovici, kde je trochu vlhčí mikroklima, uchycují mechy a následně byliny. Vzniká první mikrovrstva humusu a půdy a to již je start pro vegetační zapojení pískového povrchu. Obdobné se může dít v mělkých tůních. Při březích se začíná uchycovat vlhkomilná vegetace. V této době to je ještě žádoucí, obojživelníkům to umožňuje úkryt před predátory. Ale sílí tlak rozrůstající se vegetace a podzemní opad listoví z náletových dřevin způsobují zarůstání tůní nad únosnou míru pro zdárný vývoj obojživelníků.

Dnes se nachází pískovna cca 10 let od soustavného narušování povrchu, a lze zjednodušeně říci, že se nachází v období ideálním ve své rozmanitosti, následovat bude spíše unifikace prostředí. Jak vidno, ani příroda ve svých přirozených pochodech nekoná jednoduše. Nechat pískovnu svému osudu, vznikne sice zajímavé prostředí, ale chudší než to dnešní, obojživelníci a další organismy, zde třeba společenstva vzácných váček, se přesunou jinam, nebo v místě vyhynou. Chceme-li však tento současný stav zachovat jako zdroj rozmanitosti a poznání, je potřeba o něj průběžně pečovat. Vyhlášení národní přírodní památky tomu může napomáhat. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky, která o chráněném území bude po jeho vyhlášení pečovat, již v roce 2017 přistoupila k financování péče o pískovnu, respektive o biotopy obojživelníků, a ve spolupráci s vlastníkem pozemků, tedy se společností Sokolovská uhelná, právní nástupce, a.s., provedla výřez náletových dřevin na většinové ploše pískovny. Na první pohled razantní zásah do jakoby pěkné přírody umožnil zastavit nevhodný proces zarůstání směrem k lesu a na nějaký čas pískovnu zase otevřít slunečnímu svitu. Jak na toto zareagují populace obojživelníků, bude předmětem průběžného zkoumání. Agentura ochrany přírody spolu s vlastníkem pozemků hodlá v péči pokračovat, následovat proto může hloubení náhradních tůní, či jiné drobné terénní úpravy a průběžné vyřezávání dřevin.

Ropucha krátkonohá. (foto P. Krása)

Čolek velký. (foto P. Krása)

Petr Krása

O osudu dívky z Hornického domu

V roce 2015 jsme společně oslavili 90 let od slavnostního otevření Hornického domu, jedné z nejvýznamnějších budov Sokolova. Podrobnosti o vzniku a jejím vývoji byly popsány v samostatné publikaci. Mnohým čtenářům však zřejmě uniklo, že se zde v roce 1927 narodila malá Anička Putzová. V tehdejší době uskutečnit porod doma, nebylo nic mimořádného. Nemocnice ve městě již byla v provozu šestnáct let, ale samostatné porodnicko - gynekologické oddělení tady ještě nefungovalo. Po zjištění skutečnosti, že zde světlo světa spatřila malá holčička, jsem se začal o všechny okolnosti zajímat. Kam a jak se ubíral další život tehdy malinké Aničky? Náhodou jsem zjistil, že její dcera a další příbuzní žijí v Sokolově a navázal jsem s nimi kontakt. S paní Putzovou jsem se sešel osobně v roce 2016. Její skvělé vyprávění, svěží paměť a elán pro mne byl velikou inspirací a její vzpomínky na konec války měly velkou hodnotu. Další podrobnosti se mě však bohužel již nepodařilo zjistit. Její konec života se přiblížil tak rychle, že krásné povídání jsme již nemohli zopakovat. Přesto jsem zaznamenal pár vzpomínek, o které bych se chtěl podělit s čtenáři, proto, že ukazují cestu životem jedné z mnoha obyvatelek našeho sokolovska. Jaká pouť to byla, se dozvíme z následujícího vyprávění: Výstavbu Hornického domu financoval československý stát. Po dokončení byla správa a provoz tohoto zařízení svěřena do rukou hornických odborů. Ty také sestavily pořadník pro obsazení šestnácti bytů, které byly vybudovány v západním a východním křídle objektu. Dle dobových pramenů a adresáře města Falknov, zde byty měl poslanec Franz Katz, revírní sekretář Franz Grundl a správce Zinner. To všichni byli lidé, kteří s hornickým stavem byli úzce propojeni a o stavbu tohoto spolkového domu se velmi zasloužili. Ostatní byty byly přiděleny horníkům Fischerovi, Hoierovi, Hutterovi a zaměstnancům HD. Bydlela zde také rodina Putzova. Josef Putz byl horník, který měl pět dětí. Tyto skutečnosti zřejmě rozhodly o tom, že byt byl rodině přidělen. Tehdy bydlela v podlaží nad Františkem Krystlem českým poštovním úředníkem a otcem budoucího ředitele HD Jaroslava Krystla. Vyjimečné však bylo, že byt Putzových v té době obývaly dvě rodiny. Otec Josef a matka Therezie se museli postarat o bydlení syna Jana a nevěsty Therezie rozené Heinzmanové, kteří se krátce předtím vzali. Bylo jim 22 let a malá Anička přišla na svět 10. července 1927. Pokřtěna byla již o šest dní později v kostele Sv. Jakuba Většího ve Falknově. Tatínek Jan byl známý antifašista a inklinoval ke komunistickému hnutí. Zřejmě proto

Anička coby 14letá.

Anička ve věku 16 let.

Z období těsně po válce, rok 1946.

také krátce po narození dcery se vydal na cestu do Sovětského Svazu. Zanedlouho se opět octnul doma. Proč tak vysněnou zemi opustil, nechtěl dlouho přiznat. Později však uvedl, že když viděl ty strašné poměry na ruských vesnicích, ihned se vydal na cestu zpět. Bouřlivákem zůstal celý život. Byl však velice pracovitý a za svůj život vlastnoručně postavil dva domy. V tom posledním, v Dolním Rychnově, bydlela jeho dcera Anička do konce života. Tatínek Jan pracoval před válkou ve firmě na výrobu obrubníků a betonových skruží, která tehdy sídlila ve Falknově vedle klášterní zdi. Když zřídili svoji filiálku na Bublavě (Schwaderbach), byl pověřen jejím vedením. Zde Anička prožila svoje dětská léta. Ta jsou spojena se vzpomínkami na tuto malou, ale kouzelnou obec. Levně nakupovat se rodina vypravovala do Německa. Klingenthal byl kousek a tak v rámci „malého pohraničního styku“ se řada obyvatel Bublavy vydávala sehnat levnější potraviny. Maminka jednou Anně řekla, že se ihned vrátí, že jde rychle obstarat něco do obchodu. Čekání bylo pro malou holčičku dlouhé, a tak se jen v bačkůrkách v prvním sněhu vypravila za ní. Do obchodu dora-

zila s pláčem a ženy ve frontě se otočily, ale maminka Therezie, ji neviděla a konstatovala: „*To dítě breččí jako moje!*“ Brzy se vše rozneslo po celé Bublavě, a tak se malá Anička stala slavnou v širokém okolí. Prováděla i další kousky, jako když po nákupu v cukrárně oznámila: „*Vše to zaplatí tatínek!*“ nebo, když při jízdě autobusem do Kraslic bez vědomí rodičů nasedla a pak bavila celé osazenstvo. Pan řidič ji na zpáteční cestě odevzdal doma. Po přestěhování do Dolního Rychnova nastal čas nejlepšího mládí i když zakaleného válkou. V dospívajícím věku 18 let se blížil konec války a přesto se s kamarádkami vydala do kina. Na programu byl tehdy film se slavnou hvězdou Marikou Rökk a ten si nemohly nechat ujít. Z Rychnova kráčely kolem kapličky, která stála na křižovatce ulic do Vítkova a Dolního Rychnova. Zde ležel starý důchodce z tzv. Volkssturmu a měl o rameno opřen kulomet. Protože již bylo známo, že americká armáda rychle postupuje, dívky se ho zeptaly, co bude dělat až Američané přijdou. Odvětil: „*No co, uteču!*“ Kino vzhledem k válečné situaci nepromítalo, a tak se děvčata vypravila zpět domů. U kapličky již důchodce nebyl, asi udělal to co předpovídal. Opuštěný zde zůstal pouze kulomet MG 42. Po návratu domů již byly zřetelně slyšet výstřely a výbuchy pocházející z bojů. Nebyl to dobrý pocit, zvláště, když Anička byla sama doma. Otec v té době navázal novou známost a byl za ní tehdy v Kraslicích. Asi v půlnoci se ozvalo bušení na dveře. Když z malou duší otevřela stál za nimi americký voják. Požádal o přístřeší. Vpusťla ho i z dalšími, plně vyzbrojenými vojáky, s obavami dovnitř a sama se zamkla ve vedlejším pokojíku. Ráno zjistila, že vojáci si lehli na zem a tak přečkali zbytek noci. S oním kapitánem si potom dlouhou dobu dopisovala. Jeho adresu Lewis H. Keiser, 4503 Goy. Ritchie, Brooklyn 25 MD USA pečlivě uchovávala. Anička chodila do českých škol, uměla dobře česky, německy a částečně anglicky. Po osvobození dělala úřednicí spojenou s tlumočnickým na okupační správě v Dolním Rychnově a později na sokolovských dolech. Vyprávěla mě řadu detailů z příjezdu americké armády do Dolního Rychnova a prvních dnů po osvobození. Později prožila spokojený život v blízkosti své dcery a rodiny až do svých devadesáti let. Tehdy se život Aničky provdané Kieslerové z Hornického domu nečekané uzavřel.

Jan Rund

Pohled na pískovnu Erika. (viz článek na str. 37)

Gruss aus Falkenau a. E.

Sandul K. K. K. Bahnhof

Sokolovské nádraží před 2. světovou válkou. (viz článek na str. 25)